

Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu – poskus spremembe 8. člena (učni jezik na slovenskih univerzah)

NERAZUMNA PRIZADEVANJA ZA ANGLIZACIJO SLOVENSKEGA VISOKEGA ŠOLSTVA

Moj pogled na spreminjanje zakonskih določil glede rabe slovenskega učnega jezika na slovenskih državnih univerzah in uvajanje angleščine kot »univerzalnega učnega jezika«, ki bo »dvignil kakovost slovenskega visokošolskega izobraževanja« ter zagotovil »internacionalizacijo« slovenskih univerz, ostaja enak, tudi ko v tujini kot gostujoči profesor na praški Karlovi univerzi premišlujem, zakaj del naše domače uni-elite po vsej sili hoče uvesti (trivialno) angleščino v slovenske predavalnice (slovenski profesor naj bi na slovenski univerzi predaval slovenskemu študentu /za slovenski davkoplačevalski denar/ v neslovenščini) – (ne) zavedajo se, da s takim početjem napovedujejo zamenjavo slovenskega jezika z angleškim, ki mu dajejo posebne pravice in boljši položaj v visokošolskem izobraževanju in znanosti kot slovenskemu. Angleški učni jezik bi tako pridobil privilegirani položaj v slovenskem univerzitetnem prostoru, s tem pa bi se uzakonila jezikovna (ne)politika, po kateri bi angleščina postala prestižni jezik v bolonjskem uni-izobraževanju na Slovenskem, slovenščina pa bi od nas samih dobila predznak neprestičnega (tudi nepriviligiranega) evropskega jezika in bi jo med 24 uradnimi jeziki Evropske zveze za razliko od »bolj uradne« angleščine potisnili v skupino »manj uradnih« jezikov. Takega jezikovnega odpadništva od nas nihče ne zahteva. Nepremišljeno ga spodbuja del naše uni-elite, ki ne pozna evropske jezikovne politike (ali je noče razumeti, saj namenoma meša večjezičnost in znanje tujih jezikov s poučevanjem v tujem jeziku) in si zatiska oči pred večjezičnostjo, ki je »v središču kulturne raznolikosti Evropske zveze«. Kljub »internacionalizaciji«, ki jo ta elita ves čas poudarja, bi ji tako nepoznavanje evropske jezikovne politike in zakonodaje še lahko dobrohotno spregledal (ter jo o tem prijazno podučil), nikakor pa ne morem mimo njenega sprenevedanja o jasno zapisanih jezikovnih določilih v slovenski Ustavi (11. člen določa: »Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina.«) in poskusov, kako spreobrniti izreko drugih slovenskih zakonov in aktov, ki določajo rabo jezika na ozemlju Republike Slovenije in pri tem ne dopuščajo dvomov (12. člen Zakona o javni rabi slovenščine določa: »Na območju Republike Slovenije vzgoja in izobraževanje v javno veljavnih programih, od predšolske stopnje do univerze, potekata v slovenščini.«).

V Sloveniji se jezim, ker Vlada RS pri poskusu spreminjanja slovenske jezikovne politike v visokem šolstvu ni upoštevala mnenja Zakonodajno-pravne službe Državnega zbora, ki »daje mnenja o skladnosti predlogov zakonov, drugih aktov in amandmajev z ustavo in pravnim sistemom /.../ ter pripravlja uradna prečiščena besedila zakonov in opravlja redakcijo besedil zakonov in drugih aktov, ki jih sprejme Državni zbor, za objavo v Uradnem listu Republike Slovenije«; kljub jasnemu opozorilu, da »odprtost visokošolskih zavodov v mednarodni prostor« zagotavlja sedaj veljavni Zakon o visokem šolstvu, zato ni potrebno spreminjati veljavnega 8. člena, je Vlada (in pri tem se koalicijski partnerji niso uskladili) predlagala amandma, ki bi omogočil največjo možno mero anglizacije slovenskega visokošolskega izobraževanja, tj. predavanja v tujem (angleškem) jeziku.

V Sloveniji se jezim, ker del slovenske uni-elite, ki neodgovorno razsoja o usodi slovenskega učnega jezika na naših univerzah, ravna, kot da v Sloveniji in na naših univerzah ne bi imeli stroke, ki se spozna na jezikovno vprašanje in na jezikovno politiko ter načrtovanje – za take strokovnjake se niso niti zmenili, čeprav sem med drugimi v svojih javnih nastopih in v Državnem svetu opozoril tudi na Firenško resolucijo. V neangleško govorečih državah se lahko zdi, da potreba, biti del mednarodne znanstvene skupnosti, zahteva rabo angleščine namesto drugih nacionalnih jezikov. Ta naraščajoča naravnost je zelo stvarno jezikovno, spoznavno in kulturno tveganje. Angleščina ni nevtralen medij sporazumevanja za vse namene. Z njeno prevladujočo ali celo izključno rabo so prezrte ali pozabljene pomembne tradicije, koncepti in metode, razvite v drugih jezikih. Poleg tega lahko prevladujoča usmeritev pri različnih strokah – ki določa, katere teme in problemi veljajo za najpomembnejše – zlahka postane predmet prevlade govorcev iz angleško govorečih držav. Pokazalo se je že, da to vpliva na dodelitev finančne podpore za raziskave v drugih državah.

Angleščina ogroža jezikovno pestrost Evrope, zato Firenška resolucija svari pred rabo reduciranih različic angleščine kot prevladujočega ali izključnega sredstva pri poučevanju in objavljanju v drugih jezikovnih okoljih, saj to razvrednoti druge jezike in postopoma povzroči, da so čedalje bolj neprimerni za znanstveno razpravo.

V Pragi, ko predavam na Karlovi univerzi, ponovno premišljujem take spodrsrljaje dela slovenske uni-elite. Na Karlovem mostu, kjer je na preizkušnji tudi babilon jezikov Evropske zveze, se štiriindvajset EZ-jezikov meša s številnimi drugimi svetovnimi jeziki in nihče, prav nihče na tem mostu ne bo dobil občutka, da lahko te jezike delimo na sporazumevalno »primernejše« in »manj primerne«, na »privilegirane« za sporazumevanje na tem mostu in na »neprivilegirane«, ki bi se morali umakniti enemu, skupnemu, najbolj uradnemu jeziku sporazumevanja. Princesa Libuše je res imela genialno videnje, ko je nad Vltavo napovedala razcvet mesta, ki mu ne bo para na svetu! Saj ne da bi pretiraval, a tale zlati konec Evrope me vedno spravi v dobro voljo in fajn razpoloženje (tudi slovenske jezikovne zablode so tukaj videti manj usodne in predvsem rešljive). Torej: v tej zlati oazi pozitivne energije si teden dni »polnim baterij« in na Filozofski fakulteti Karlove univerze predavam (med

drugim tudi) o naših visokošolskih jezikovnih zablodah, zgodah in nezgodah. Bil sem prijetno presenečen nad odzivom prisotnih študentov. Vsi po vrsti so se čudili našemu jezikovnemu odpadništvu in mi zatrjevali (med predavanjem se je razvila zanimiva razprava), da se kaj takega v Pragi ne more zgoditi (s tem so »opravili« že v 19. stoletju, zato bi bilo v 21. stoletju nespodobno in neprimerno ponovno odpirati tako vprašanje). Povedali so mi, da na FF UK potekajo predavanja v češčini in nič drugače, imajo pa posebna, vzporedna (in le za tuje študente) skrajšana predavanja v tujem jeziku (ne nujno v angleščini). Gostujoči profesorji, ki prihajajo za krajši čas na to ugledno evropsko univerzo, predavajo v svojem jeziku (pogosto pa znajo tudi češko!) in jih (zelo pogosto) kar sproti prevajajo v češčino. Tako to delajo na velikih, uglednih, častitljivo starih in priznanih evropskih univerzah! Bilo bi prav, če bi po praškem zgledu tako držo prepoznali za pravilno prav vsi člani slovenske univerzitetne skupnosti; internacionalizacijo evropskega visokega šolstva je mogoče razumeti in spodbujati kot mednarodno sodelovanje ob spoštovanju in upoštevanju jezikovne in kulturne različnosti. Na predavanjih sem spoznal tudi doktorskega študenta, Francoza, ki se je naučil češko, ker študira na Češkem, in ki za doktorat pripravlja zanimivo temo, kako se (na)učiti več slovanskih jezikov, če poznaš že enega izmed njih. Dela po predlogi zanimive francoske metode, ki spodbuja učenje neangleščine, tj. romanskih jezikov po načelu podobnosti in istodružinskosti (Eurom5 – lire et comprendre 5 langues romanes; <http://www.eurom5.com/>: francoščina, španščina, katalonsščina, portugalsščina, italijanščina), to pa v doktoratu prenaša na 2 najbližja zahodnoslovanska (češčina, slovaščina) in južnoslovanska (slovenščina, hrvaščina) jezika. Gre za misel, da je učenje tujih jezikov po tej metodi naravna pot, kako se ob maternem naučiti še čim več drugih tujih jezikov iz iste jezikovne družine. To je pot, ki jo evropska jezikovna politika spodbuja in priporoča; sposobnost posameznika, da obvlada več jezikov, stanje, da se spodbuja govorjenje in učenje več jezikov in ne poučevanje v samo enem, privilegiranem, globalnem jeziku, jezikovna raznovrstnost torej, ne pa jezikovna globalizacija v trivialni angleščini. Evropska komisija spodbuja učenje jezikov, ob upoštevanju Firenske resolucije zavrača poučevanje v enem, skupnem, globalnem jeziku, ker »želi (1) spodbuditi medkulturni dialog in bolj vključujočo družbo, (2) pri državljanih 28 držav članic okrepiti zavest o evropskem državljanstvu, (3) zagotoviti mladim priložnosti za študij in delo v tujini ter (4) odpreti nove trge za podjetja iz EU, ki konkurirajo na svetovni ravni«. To je smisel internacionalizacije, ki mu mora slediti tudi slovenska univerzitetna politika, zavedajoč se ciljev evropske jezikovne politike, tj. »ščititi jezikovno raznovrstnost in spodbujati znanje jezikov«. Kulturna identiteta ima pri tem pomembno vlogo, ki se uresničuje z nacionalnim, maternim jezikom, večjezični državljani pa imajo boljše in večje možnosti izobraževanja in zaposlovanja v mednarodnem prostoru – zato je potrebno spodbujati učenje tujih jezikov in slediti ideji evropske večjezičnosti ter preseči preživelo miselnost o izobraževanju v globalnem, trivialnem angleškem jeziku.

Podobno kot na Filozofski fakulteti Karlove univerze v Pragi je tudi (po zagotavljanju prisotnih praških študentov na mojem predavanju) na praški

medicini, na kateri študira precej tujcev. Predavanja so v češčini, obstajajo pa vzporedna predavanja tudi v angleščini (!), tako da lahko študenti izbirajo, kaj bodo poslušali. Menda so češka predavanja neprimerno bolj obiskana (tudi od tujih študentov) kot angleška, pomembno vlogo pa ima tam seveda tudi latinščina (na obe slovenski medicinski fakulteti se lahko vpišejo maturanti, ki v gimnaziji niso imeli niti ure latinščine). V razpravi po predavanju mi je eden izmed študentov (ob češčini študira še ruščino in zgodovino) zgrožen dejal, da ne more verjeti, kar sem povedal o učnem jeziku na slovenskih univerzah. Dobesedno je dejal: »Ali je to sredi večjezične Evrope v 21. stoletju sploh možno? Slovenci se boste sami pokopali, če boste začeli izobraževati v angleščini.« Kot zanimivost in bolj optimistični pogled pa dodajam izkušnjo z okrogle mize na mariborski univerzi tik preden sem odšel v Prago – na zagovoru slovenščine je bilo zelo malo profesorjev, zato pa veliko študentov in prav vsi, ki so se oglasili v razpravi, so dokazovali, da mora slovenski jezik ostati učni jezik v slovenskih predavalnicah in se ga ne sme nadomeščati z angleščino. Ko se v Pragi srečujem z mnenji čeških študentov glede rabe jezika v univerzitetnem izobraževanju in to primerjam z našimi študenti, spoznavam, da je mlada generacija v tem pogledu dovolj ozaveščena in preudarna, saj zna slediti pozitivni jezikovni politiki in razume pomen in vlogo materinščine pri pridobivanju novih znanj, hkrati pa se zaveda, da je potrebno skrbeti tudi za učenje tujih jezikov na način, kot ga spodbuja Evropska zveza.

Trivialna angleščina v visokem šolstvu služi kvečjemu razprodaji našega jezika in znanosti v imenu (kvazi)»internacionalizacije« in (kvazi)»kakovosti«. Jezikovno anglizacijo visokošolskega prostora je Evropska zveza že prepoznala za slepo ulico izobraževanja, pri nas pa jo nekateri zamudniki ponujajo kot rešiteljico vseh zablod slovenskega bolonjskega uni-izobraževanja. Švejk bi dodal: »*Poslušně hlásím, byla to jakási mobilizace bláznovství, masová psychóza, která plnila smutné domy ústavů choromyslných ...*« Ohrabren s praško izkušnjo pa lahko parafraziram češkega dobrega vojaka: »*Brez panike, z jezikom se bo pri nas dobro izšlo!*« Večji del strokovne javnosti, podpira jo tudi že več kot 8.800 zbranih podpisov peticije, je proti nadaljnji nepotrebni anglizaciji slovenskih univerz. Posebno odmevna je postala spletna stran <http://www.zagovor-slovenscine.si/>, na kateri so zbrani vsi pomembnejši dokumenti, peticije, izjave, objave in prireditve, ki so povezane z vprašanjem slovenskega jezika v visokem šolstvu. Govorjenje o ohranjanju slovenščine kot učnega jezika tako postaja fraza predlagateljev amandmaja o jeziku, v resnici pa gre za barantanje s slovenščino zaradi pomanjkanja javnih sredstev za izobraževanje. Predavanja v angleščini so zmotni ključ za reševanja dofinanciranja slovenskega visokega šolstva, anglizacija slovenskih univerz pa je negativni elitizem in napačno razumevanje evropske jezikovne politike, internacionalizacije visokega šolstva in kakovosti izobraževanja. Prizadevati si moramo za resnično internacionalizacijo našega visokega šolstva, ki zahteva kakovost sporočila in ne sporočilo v angleščini. Poglejmo, kako bi taka anglizacija potekala s pomočjo 1. člena Novele, ki na videz »rahalo«, v resnici pa usodno spreminja sedaj veljavni 8. člen – sedaj je zakonsko dovoljeno izvajati del študijskega programa v angleščini, če je celota

v slovenščini, po novem predlogu pa bi lahko slovenski profesor na slovenski univerzi predaval slovenskemu študentu v celoti v tujem (angleškem) jeziku, če bi bil del programa tudi v slovenščini!

Primerjajmo sedaj veljavni 8. člen Zakona s predlaganimi spremembami v 1. členu Novele in videli bomo, da gre za grob poskus jezikovne anglizacije našega visokega šolstva. Stroka ob tem ni mogla obmolčati:

Sedaj veljavni 8. člen Zakona	Predlog sprememb v Noveli (1. člen)
Učni jezik je slovenski.	Učni jezik je slovenski.
Visokošolski zavod lahko izvaja študijske programe ali njihove dele v tujem jeziku, pod pogoji, določenimi s statutom.	Visokošolski zavod lahko izvaja študijske programe ali njihove dele v tujem jeziku, pod pogoji, določenimi s statutom.
Če visokošolski zavod opravlja javno službo, se lahko v tujem jeziku izvajajo: <ul style="list-style-type: none"> – študijski programi tujih jezikov, – <u>deli študijskih programov</u>, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov, – študijski programi, če se <u>ti programi</u> na visokošolskem zavodu izvajajo <u>tudi v slovenskem jeziku</u>. 	»Visokošolski zavodi lahko v tujem jeziku izvajajo: <ul style="list-style-type: none"> – študijske programe tujih jezikov, (1) – <u>študijske programe</u> ali dele študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov, (3) – študijske programe, če se <u>primerljivi študijski programi ali deli študijskih programov</u> na visokošolskem zavodu <u>izvajajo</u> tudi v slovenskem jeziku, (2) – skupne študijske programe, ki se izvajajo s tujimi izobraževalnimi institucijami, (4) – študijske programe, ki jih visokošolski zavodi izvajajo v tujini.« (5)
Visokošolski zavodi skrbijo za razvoj <u>slovenščine</u> kot strokovnega oziroma znanstvenega jezika.	»Visokošolski zavodi skrbijo za razvoj <u>slovenskega jezika</u> kot strokovnega oziroma znanstvenega jezika.«
Tujcem in Slovencem brez slovenskega državljanstva se omogoči učenje slovenščine.	»Visokošolskim učiteljem, sodelavcem in študentom, ki so tujci ali Slovenci brez slovenskega državljanstva, se omogoči učenje slovenščine.«
Podrobnejši način skrbi za razvoj in učenje slovenščine določi minister, pristojen za visoko šolstvo.	Podrobnejši način skrbi za razvoj in učenje slovenščine določi minister, pristojen za visoko šolstvo <u>v soglasju z ministrom, pristojnim za kulturo</u> .

Z anglizacijo, kakršno je napovedal 1. člen Novele, predlagatelj in zakonodajalec kršita osnovne spoznavne in sporočanje zakonitosti, vezane na jezik vsakršnega in tudi akademskega delovanja. Učenje tujih jezikov ne pomeni predavanja v tujem jeziku. Pri vsem tem pa je najpomembnejše, da ima slovenski

študent na slovenski državni univerzi, ki je financirana z denarjem slovenskih davkoplačevalcev, pravico in mora poslušati predavanja slovenskih profesorjev v slovenskem jeziku. Zaradi tega smo v dogovoru z nekaterimi poslanskimi skupinami, ki so spoznale, da gre za nerazumen poseg v nadaljnjo jezikovno podobo slovenskega univerzitetnega izobraževanja, pripravili naslednje novo besedilo amandmaja, ki bi zagotavljal privilegiran položaj slovenskega jezika v našem visokošolskem izobraževanju:

1. člen

(Učni jezik)

- (1) Učni jezik je slovenski.
- (2) Visokošolski zavodi lahko na vseh stopnjah v tujem jeziku izvajajo:
 - študijske programe tujih jezikov;
 - skupne študijske programe, ki se izvajajo s tujimi visokošolskimi ustanovami;
 - študijske programe, ki jih visokošolski zavodi izvajajo v tujini;
 - dele študijskih programov, ki jih izvajajo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine;
 - študijske programe ali dele študijskih programov, če se vzporedno izvajajo tudi v slovenskem jeziku, vendar se izvajanje v tujih jezikih ne financira iz javnih sredstev.
- (3) Študenti, ki so državljani Republike Slovenije, se lahko izobražujejo le po prvi in peti alineji predhodnega odstavka tega člena, po četrti pa le, če obseg vsebin v tujem jeziku na prvi stopnji ne presega deset odstotkov vseh kreditnih točk študijskega programa, na drugi stopnji pa ne presega dvajset odstotkov in na tretji stopnji petdeset odstotkov vseh kreditnih točk študijskega programa.
- (4) Študijske programe v tujem jeziku lahko izvajajo samo visokošolski učitelji s certifikatom o znanju tega jezika na ravni C2 ali če je jezik predavanja njihov J1.

1. a člen

(Skrb za razvoj in učenje slovenskega jezika)

- (1) Pri oblikovanju in izvajanju visokošolskih dejavnosti morajo visokošolski zavodi skrbeti za razvoj in učenje slovenskega strokovnega in znanstvenega jezika.
- (2) Visokošolski zavodi skrbijo za razvoj slovenskega strokovnega in znanstvenega jezika tako, da za vsako napredovanje visokošolskih učiteljev v višji habilitacijski naziv predpišejo vsaj dva znanstvena in vsaj dva strokovna članka v slovenskem jeziku.
- (3) Visokošolski zavodi skozi vse študijsko leto prirejajo jezikovne tečaje slovenskega jezika. Za njihovo izvajanje država zagotovi javna sredstva.
- (4) Podrobnejši način skrbi za razvoj in učenje slovenskega jezika določi minister, pristojen za visoko šolstvo, v soglasju z ministrom, pristojnim za kulturo, najkasneje v treh letih od sprejema tega zakona.
- (5) Visokošolski zavodi avtonomno določajo jezikovno politiko, pri čemer morajo zagotoviti, da:
 - slovenski visokošolski učitelji ne predavajo v tujem jeziku, razen v primerih, ko se študijski programi po drugem odstavku 1. člena tega zakona lahko izvajajo v tujem jeziku;
 - je visokošolskim učiteljem, sodelavcem in študentom, ki so tujci ali Slovenci brez slovenskega državljanstva, omogočeno učenje slovenskega jezika;
 - je študentom zagotovljena pravica, da vse obveznosti pri visokošolskih učiteljih, ki so državljani Republike Slovenije, razen po študijskih programih iz prve in pete alineje drugega odstavka 8. člena, lahko opravijo v slovenskem jeziku.

Poslanska skupina Nove Slovenije – krščanskih demokratov in Poslanska skupina nepovezanih poslancev sta nekoliko skrajšano besedilo (brez 1. a člena) vložili kot svoja amandmaja. NSi je v obrazložitvi med drugim zapisal: »Določbe predloga zakona glede učnega jezika so v javnosti povzročile največ razburjenja. Priča smo največjemu uporu strokovne javnosti, literarnih ustvarjalcev, akademikov in celo zamejskih Slovencev zaradi širitve možnosti za izvajanje študijskih programov v tujem jeziku.«

Koalicija (poslanske skupine SMC, DESUS in SD) je predlagala umik 1. člena, in sicer s kratko obrazložitvijo: »Črtanje člena predlagamo, ker menimo, da bi bilo za tako zahtevno tematiko potrebno soglasje strokovne javnosti, ki do sedaj še ni doseženo.« Če bo na Odboru ta predlog izglasovan, se o amandmaju NSi in NP ne bo odločalo.

V koaliciji so tik pred ponovnim odločanjem na Odboru za izobraževanje, znanost, šport in mladino (3. 11. 2016) razmišljali tudi o besedilu amandmaja, ki bi vendar omogočil anglizacijo, pa ga niso vložili, ker ni dobil koalicijske podpore. Besedilo, ki ga Vlada ni predlagala v obravnavo na Odbor, je ponovno pripravila »Delovna skupina Rektorske konference RS za uporabo jezika in pripravo strategije za uporabo jezika«, ki se je močno okrnjena sestala 27. 9. 2016, da bi obravnavala mnenje zakonodajno-pravne službe Državnega zbora k 1. členu Predloga zakona o dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu. To je »popravljeni« predlog RK RS, ki dokazuje, da ne gre za strokovno odločitev, saj se je ponovno obšlo pripombe Zakonodajno-pravne službe DZ, javno mnenje in stroko. Neusklajena koalicija tokrat vendar ni sledila RK RS, ostaja pa bojazen, da bi katera izmed koalicijskih strank vložila tokrat neusklajeni amandma neposredno na dnevni red naslednjega zasedanja Državnega zbora (če bi koalicija do takrat pridobila zadostno število glasov poslancev). Upajmo, da ne, saj je amandma dobil le nekatere kozmetične popravke:

- (1) Učni jezik je slovenski.
- (2) Visokošolski zavodi lahko v tujem jeziku izvajajo:
 - študijske programe tujih jezikov,
 - študijske programe, če se po obsegu enaki in po vsebini primerljivi študijski programi na istem visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenščini, ali dele študijskih programov, če se po obsegu enaki in po vsebini primerljivi deli študijskih programov na istem visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenščini,
 - študijske programe ali dele študijskih programov, ki jih izvajajo visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisanih vsaj polovica tujih študentov,
 - skupne študijske programe, ki se izvajajo s tujimi visokošolskimi zavodi,
 - študijske programe, ki jih visokošolski zavodi izvajajo v tujini.
- (3) Visokošolski zavodi skrbijo za razvoj slovenščine kot strokovnega oziroma znanstvenega jezika.
- (4) Visokošolskim učiteljem, sodelavcem in študentom, ki so tuji ali Slovenci brez slovenskega državljanstva, se omogoči učenje slovenščine.

Pred tem je akademik Marko Snoj na sestanku tajnikov vseh razredov SAZU uskladil skupno izjavo SAZU glede učnega jezika na slovenskih visokošolskih zavodih, ki jo je podpisal predsednik SAZU akademik Tadej Bajd (28. 9. 2016);

gre za jasno sporočilo, »da morajo študentje na slovenskih univerzah, financiranih iz javnih sredstev, obdržati pravico in imeti možnost opravljati študij v slovenskem jeziku«.

Na tem mestu ne morem našteti in predstaviti vsega, kar se je v letošnjem letu zgodilo ob poskusu anglizacije slovenskega visokošolskega prostora (Manca Erzetič na spletni strani zagovor-slovenscine.si in Miran Hladnik na SloVLitu sta poskrbela, da je vse zbrano in zabeleženo), lahko pa zaključim z nekaterimi izredno pronicljivimi opažanji, ki doslej še niso bila objavljena, kolegi pa so jih izrazili v številnih pogovorih in dopisovanjih na to temo. Nenehni poskusi predlagateljev, da glede rabe angleščine vendar dosežejo, kar so si zastavili, so bili prepoznani za neokusno taktiziranje, saj »vse skupaj postaja vprašanje razumske zdržljivosti – več tisoč podpisov, desetine objav in pogovorov in sedaj ponovno predstavitev mnenj.« Misel je bila dopolnjena v spoznanje, da je »to morda strategija, ki nam jo vsiljujejo kot taktiko izčrpanja«, zato je taka razprava »sramota za državno, politično in akademsko sfero«. Ponovna javna obravnava Zakona se je kot farsa dogajala 13. 10. 2016 in (pričakovano) ni ponudila nobenih novih rešitev, ampak je le še potrdila »javno izraženi dvom o tvorni dobronamernosti organizatorjev«, tako da bo šele »prihodnost pokazala, kako daleč si bo slovenska politika tudi ob nespoštovanju pravnih določil in mnenj upala delovati 'ovita v plašč temne noči', gotovo pa mejo postavlja tudi državljanska odločnost.«

Novelo Zakona o visokem šolstvu bo kmalu obravnaval tudi Državni zbor RS. Poslanci ne bodo mogli mimo vsega, kar se je zgodilo v javnosti in če bi »politika« zadnji hip vendar še poskusila uvrstiti vprašanje anglizacije slovenskih univerz na glasovanje v Državni zbor, se morajo zavedati, da je v tem primeru slovenski jezik nad politikanstvom in interesi posameznih strank. Odprli smo široko razpravo o slovenskem učnem jeziku na slovenskih univerzah in o slovenščini kot jeziku znanosti. Velika večina slovenistov, jezikoslovcev in strokovnjakov z drugih področij (podporna sta tudi *Izjava SAZU v zvezi s predlogom sprememb in dopolnitev Zakona o visokem šolstvu – učni jezik na visokošolskih zavodih* in večinsko javno mnenje v medijih) se zaveda, da predlagani 1. člen Novele ne sledi slovenski jezikovni politiki in jezikovni politiki Evropske zveze, je v nasprotju z Ustavo RS in veljavno zakonodajo; slovenskemu jeziku odreka polnofunkcijskost ter ga v slovenskem visokem šolstvu poskuša postaviti v vlogo drugorazrednega, manj primerne jezika sporočanja, ki naj bi onemogočal »internacionalizacijo« našega visokega šolstva in znanosti. Namesto slabo pripravljenega 1. člena je večina strokovnjakov predlagala rešitev, ki zakonsko natančno določa, v katerih primerih je mogoče uporabljati tuji jezik na slovenskih univerzah in tako spodbuditi resnično internacionalizacijo našega visokega šolstva ter povečati kakovost izobraževanja v Sloveniji. Zagovor slovenščine na naših univerzah to jasno določa.

Marko Jesenšek

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, marko.jesensek@um.si

MISCELLANIA O POUČEVANJU SLOVENSKEGA JEZIKA NA KARLOVI UNIVERZI V PRAGI

Oglašam se na poskuse uvesti angleščino kot učni jezik v slovensko visoko šolstvo, ki sem jih kot Slovenka in kot visokošolska učiteljica brezkompromisno odklanjala. Debato, ki je vzniknila v slovenskem javnem prostoru leta 2016, sem budno spremljala. Sem slovenistka, pesnica, živim v tujini, tako da sem na vprašanje jezikov zelo občutljiva: po eni strani zelo odprta za večjezičnost, po drugi strani pa sem v svojih najglobljih predstavah o maternem jeziku dogmatično nepopustljiva. Slovenski jezik sprejemam kot prvi jezik v svojem zaznavanju in doživljanju, to je alfa in omega mojega znanstvenega in drugačnega razmišljanja in pisanja.

Poskusi uvesti angleščino kot predavateljski jezik v slovensko šolstvo so me osupnili in razočarali. Že od začetka sem bila sama kot predstavnica predavateljskega kadra – na tuji univerzi – proti anglizaciji slovenskega visokega šolstva in sem tudi podpisala peticijo, ki je krožila na internetu, v kateri sem se zavzemala za pravico do slovenskega jezika kot pravico slovenskih študentov, da na slovenskih visokih šolah in univerzah poslušajo predavanja v slovenskem jeziku. Predavanja v angleščini kot internacionalnem jeziku se mi zdijo nesmiselna. Vprašanje tujega jezika na slovenskih univerzah je zame vprašanje slovenske identitete. Poskuse lahko ponazorim z drastično primero: Slovenci oziroma intelektualne elite, ki odločajo za nas o nas, si sami kopljejo svoj lasten grob.

Že petnajst let predavam na Filozofski Fakulteti Karlove univerze v Pragi (FF UK). Zelo bi me presenetilo, da bi tudi v današnjem globaliziranem svetu češki politiki in intelektualci sprožili zahtevo po angleškem jeziku na čeških univerzah. Na Karlovi univerzi se predava v češčini, nisem še slišala, da bi obstajali poskusi globalizacije češkega visokega šolstva. Čehi so v tem zdravo pragmatični: obstajajo sicer študijski programi, kjer poučujejo predavatelji v angleščini in nemščini (ali v drugih svetovnih jezikih), vendar so to posebni študijski programi, prilagojeni Erasmusovim in Ceepusovim študentom iz Evrope in številnim ameriškim študentom. V zadnjih letih so se ti programi zelo razrastli, saj veliko evropskih in ameriških študentov poskuša del svojega študija preživeti na znani Karlovi univerzi in v kulturno in drugače odprti Pragi. Skratka: na Filozofski fakulteti Karlove univerze se predava v materinščini. Značilna je tudi t. i. tolerirana večjezičnost na predavanjih: na Filozofski fakulteti UK je veliko majhnih kateder, na katerih se poučujejo tudi mali jeziki, literature in kulture in to fakulteta poudarja kot svojo prednost. Slovenščina je ena izmed šestih specializacij na Katedri za balkanistične in južnoslovanske študije. V okviru programa lahko predavam tudi v slovenščini: študenti od drugega letnika že toliko obvladajo slovenski jezikovni sistem, da lahko to počnem brez težav. Zelo sem ponosna, da lahko predavam slovensko književnost v slovenščini na tradicionalni, prestižni praški univerzi. Poleg tega seveda predavam tudi v češčini, saj imam predavanja

tudi za študente drugih specializacij in izbirna predavanja za celotno fakulteto. Lahko pa se odločim tudi za angleščino v okviru izbirnih predavanj. V letu 2016 smo na Katedri za južnoslovanske in balkanistične študije za vse specializacije popolnoma spremenili triletni program. Po predpisih FF UK smo v program vsake specializacije celo morali dati en predmet v jeziku specializacije: en predmet v okviru slovenskega programa mora biti obvezno v slovenščini.

Zgrožena sem ob predstavi, da slovenski študent ne bi imel več možnosti slišati predavanja na slovenski univerzi v slovenščini. Nimam nič proti angleščini: tudi tukaj v Pragi lahko izbirna predavanja razpišemo v angleščini. Angleščina je moj »tretji jezik«, ki ga najbolj obvladam, rada imam angleško kulturo in angleško literaturo, občasno tudi pišem članke v angleščini, večkrat sem po nekaj mesecev bivala v angleškem prostoru. Kljub temu pa se zavedam, da bi me dejstvo, da bi morala slovensko književnost na splošno predavati v angleščini, gotovo omejilo v izrazu in pedagoškem zamahu – vsaj za nekaj časa.

Češki kulturni prostor, v katerem se gibljam, je jezikovno raznolik, večkulturnen, mnogoznačen, moja univerzitetna kariera na Karlovi univerzi temelji na dejstvu, da so me sprejeli kot češko znanstvenico na češko fakulteto, še vedno pa sem globoko hvaležna za možnost, da študentom slovenščine lahko predavam v slovenščini.

Alenka Jensterle - Doležalová

Karlova univerza v Pragi, Filozofska fakulteta, dolezalova.l@volny.cz

RAZMIŠLJANJE O VPRAŠANJU JEZIKA V VISOKEM ŠOLSTVU

Jezik med stroko in politiko, med pričakovanji in stvarnostjo

Vabilo, naj za strokovno revijo napišem svoje razmišljanje o vprašanju jezika v visokem šolstvu, me je postavilo v nenavaden položaj: iz politike sem se umaknila avgusta 2014, iz stroke pa že v novembru 2000. In ko opazujem dogajanje, ki mi je zapolnjevalo poklicno življenje več kot štiri desetletja, vem, da se, ko ugasnejo žarometi ali ko se za tabo zapro vrata institucije, v kateri si deloval, vse preseli na raven interesne dejavnosti. In čeprav ne želiš biti nergava starostnica, moraš kdaj pa kdaj vendarle povedati, da se je marsikdaj marsikaj že dogajalo in zgodilo, predvsem pa da s prestopom iz enega poklica v drugega ali iz enega statusa v drugega nisi izgubil poprejšnjega vedenja in znanja.

Tega ne bi zapisala, če se ne bi pri premišljevanju o tem, kako se je politika v poldrugem desetletju, ko sem bila poklicno vpeta vanjo, opredeljevala do

jezikovnih vprašanj, zapredla v stare, na trenutke že pozabljene dogodke in izkušnje. In znova sem pri dejstvu, da tudi pri jeziku ni nič potekalo drugače, kot je v politiki običajno. Za nekatera vprašanja je našla ustrezno rešitev, za druga je morala sklepati kompromise, nekatera ključna pa so ostala za prihodnje razprave in čakajo na boljše čase. Nekaj pa zatrdno vem: za pragmatično politiko, naravnano v čim hitrejšo razreševanje dilem, predvsem pa brez preglasnih nasprotovanj strokovne in zainteresirane javnosti, je zaželeno, da stvari zdrsejo mimo čim bolj neopazno in vsaj na prvi pogled uredijo, kar je urediti treba – po lastni odločitvi ali zaradi zahtev Sveta Evrope in Evropske unije. In pri tem so jezikovna vprašanja zagotovo na obrobju zanimanja politike ter večine politikark in politikov. Ob poplavi odločitev ali dogovorov, ki se jih s tako lahkoto oprime pridevnik zgodovinski, še za nobeno jezikovno temo, odločitev v kulturi ali izobraževanju ni noben vodilni politik rekel, da je zgodovinska. Ob obravnavah zakonov, resolucij ali strategij na plenarnem zasedanju državnega zbora se je običajno pred napol prazno dvorano ponovila razprava s pristojnih odborov, ker so bili tudi razpravljavci isti kot na odboru. Zato je bilo vedno zelo pomembno, kako je določen krog vabljenih na sejo pristojnega odbora, predvsem pa, kako odzivna je strokovna in zainteresirana javnost. Javne predstavitve mnenj so torej pomemben kazalnik javnega zaznavanja poglobitvenih vprašanj ob določeni temi, vendar le, če vanjo posežejo ne samo podporniki predlaganih rešitev, ampak tudi nasprotniki.

Kakšno moč ima strokovna in zainteresirana javnost, se je pokazalo, ko je pristojna ministrica na koncu vendarle popustila in umaknila sporni člen iz predloga dopolnitev in sprememb Zakona o visokem šolstvu. Toda ne kaže si zatiskati oči pred tem, da bo slej ko prej treba ugrizniti v kislo jabolko, ki se mu reče določitev javnega interesa. Jezik v visokem šolstvu je namreč z njim neločljivo povezan. In izkušeni pogajalci to dobro vedo. Zato je bilo usklajevanje z deležniki, kot pravi pristojna ministrica, uspešno in predlog naj bi imel podporo vseh. Kako je bilo to doseženo, je seveda druga zgodba. Ampak na javni predstavitvi mnenj se ni oglasil noben predstavnik sindikata, predstavniki študentov so predlog zakona tudi podprli, na odboru pa je bilo celo slišati, da je študentom vseeno, v katerem jeziku so predavanja. Temu seveda ne pritrjujejo študentje v senatu ljubljanske Filozofske fakultete. Marginalizacija vprašanja učnega jezika v visokem šolstvu je načrtna in zaskrbljujoča. Pojmovanje, da je slovenščina ovira za večjo konkurenčnost in višjo kakovost visokega šolstva, zlasti pa za internacionalizacijo, je trdno zakoreninjeno. Zato ne preseneča, da je v AKCIJSKEM NAČRTU ZA JEZIKOVNO IZOBRAŽEVANJE zapisano opozorilo: *»Za vzpostavitev jezikovne politike v visokem šolstvu je treba normalizirati jezikovno zavedanje, da slovenski jezik v terciarnem izobraževanju ni ovira za internacionalizacijo visokega šolstva. Resolucija predvideva jasen sistem ločevanja med krajšimi oblikami študijskega bivanja študentov in visokošolskih učiteljev ter med daljšimi oblikami vključevanja študentov in profesorjev v visokošolski sistem Republike Slovenije.«*

Dokument je sprejela vlada 13. novembra 2015, državni zbor pa v sprejemanje ni bil vključen, res pa ne vem, ali ga je morda obravnaval vsaj informativno.

Vsekakor pa bi pričakovala, da ga ministrica pozna, vendar njeno odkimavanje, ko sem navedla nedopustno prakso: »Študentom, ki so redno vpisani v študijske programe v Avstriji in Italiji z namenom, da bi postali učitelji v slovenskih ali dvojezičnih šolah, in prihajajo na izmenjave v Slovenijo v skladu s posebnimi pogodbami, je treba omogočiti, da kot tuji študenti na krajših izmenjavah poslušajo predmete v slovenskem jeziku. Dogaja se, da jih vključijo v angleške izvedbe in da sekundarnega cilja izobraževanja, tj. izboljšanja kompetence v slovenščini, sploh ne dosežejo«, me napeljuje na misel, da akcijskega načrta ni prebrala. Le tako lahko tudi razumem njeno vztrajanje pri predlogu sprememb veljavnega 8. člena zakona. Kako bi sicer lahko zagovarjala predlog – ki so ga verjetno res pripravili drugi, ampak odgovornost pa je ministričina – če v navedenem dokumentu pri drugem cilju, to je ohranitev statusa slovenščine kot uradnega in učnega jezika visokega šolstva, beremo: »Zakonodaja na področju učnega jezika v visokem šolstvu mora omogočiti, da ima vsak slovenski študent možnost študirati v slovenščini.«

Če dejstvu, da politika ne spoštuje niti dokumentov, ki jih je sama sprejela, dodam še gladko ignoriranje mnenj državnoborske zakonodajno-pravne službe, je moja zaskrbljenost, da se v prihodnosti brez odločnega, vendar argumentiranega in organiziranega nasprotovanja nedopustnemu in neupravičenemu širjenju rabe tujih jezikov in s tem postopnega opuščanja slovenščine kot učnega jezika v javnem visokem šolstvu in znanosti ne bo mogoče zoperstaviti, upravičena.

Odgovorna politika prisluhne stroki in upošteva javni interes

Nisem preštela, koliko delovnih skupin, ki naj bi pomagale do kakovostnih strokovnih jezikovnih odločitev, je bilo ustanovljenih. Mislim, da se ne motim in se prav spomnim, da je prva taka delovna skupina pripravila nabor črk za osebne dokumente. Kljub vsemu v zadnji vrstici na hrbtni strani osebne izkaznice imena nimajo strešic, na registrskih tablicah morate za šumnike posebej doplačati ... O upoštevanju pravopisnih pravil pri datumih, ženskih oblikah v obrazcih ... ne kaže izgubljati besed. Večinsko mnenje pri zapisu evropske valute euro v zakonih nasproti evro v praktičnosporazumevalnih besedilih se je zreduciralo na izjave, da ni pomembno, kako valuto zapisujemo, pomembno je, da jo imamo v žepu ali denarnici.

Delovna skupina je odigrala pomembno vlogo pri nastajanju zakona o javni rabi slovenščine, kljub temu pa v mandatu 2004–2008 ni bila več ustanovljena.

Več je bilo delovnih skupin, ki so sodelovale pri nastajanju »jezikovnih členov« v različnih zakonih, pri resolucijah in akcijskih načrtih. Njihovo delo so spremljali izstopi, odstopi, razpustitve in ustanavljanje novih, sestavljenih po drugačnih merilih. Pokazali so se različni jezikovni in drugi strokovni pomisleki, ki so pogosto kazali na videz nepomirljivo nasprotovanje. Pri tem je šlo v nič veliko energije, znanja in časa, v skrajnem primeru pa ni pripeljalo do razrešitve zagat in odprtih vprašanj. Namesto da bi nadaljevali, kjer je prejšnja skupina končala, je bilo opravljeno delo spravljen v predal.

Posebno stopnjo v razreševanju učnega jezika v visokem šolstvu predstavlja vloga rektorske konference, ki je imenovala meduniverzitetno delovno komisijo z eno samo nalogo, in sicer pripravo novega besedila člena o učnem jeziku. Čeprav je bilo najbolj žgoče vprašanje zakona o visokem šolstvu neuresničena odločba ustavnega sodišča o financiranju, je hotela najprej spremeniti samo 8. člen veljavnega zakona in pripravljeni predlog je naslovila na državnozborski odbor za kulturo, da se do njega opredeli. Navajam predlagano besedilo spremenjenega 8. člena zakona o visokem šolstvu, ki bi po mojem mnenju, če bi bilo sprejeto, imelo za položaj slovenščine kot učnega jezika usodne posledice:

»Učni jezik je slovenski.

Visokošolski zavod lahko izvaja študijske programe ali njihove dele v tujem jeziku pod pogoji, določenimi s statutom.

Visokošolski zavodi skrbijo za razvoj slovenščine kot strokovnega oziroma znanstvenega jezika.«

Ker je odbor za kulturo opravil razpravo, soočil različna strokovna mnenja in na koncu predlog zavrnil, se postopek ni nadaljeval. Odbor je vztrajal, naj se vprašanje o učnem jeziku uredi skupaj z drugimi nujnimi spremembami visokošolskega zakona. Predlog zakona je bil pripravljen, predlagani jezikovni člen je bil v stroki usklajen in je odpravljajl vrzeli in nejasnosti, ki jih ima veljavni osmi člen, vendar s padcem vlade je padel tudi zakon in zgodba z osmim členom se je znova znašla na začetku. Ministrstvo padlega predloga ni upoštevalo, osnovo za spremembo člena o učnem jeziku je zasnovala nova delovna skupina in vse se je odvijalo, kot da ni bilo ničesar pred tem.

Nadaljevanje zgodbe je znano: izjave, peticije, javne predstavitve mnenj, zapisi v medijih, okrogle mize, protesti uglednih posameznikov in različnih združenj so vendarle zaustavili nesprejemljivo spremembo veljavnega člena. Uničujoče mnenje državnozborske zakonodajno-pravne službe je ne bi, če sklepam po tem, da je imela veliko pripomb, pa so bile mirno povožene.

Kako naprej?

Črtanje predlaganega popravka osmega člena je ureditev učnega jezika preložila na naslednji poskus. Pri tem ima ministrstvo kar nekaj gradiva, ki bi ga lahko porabilo, pa se doslej o tem še ni izreklo. Tako je Nova Slovenija, ki je združila dva amandmaja v nekoliko spremenjeni obliki, kot sta bila pripravljena in usklajena sredi poletja v skupini nasprotnikov vladnega predloga, vložila amandma, vendar po črtanju člena ni doživel obravnave, prav tako se o njem ni izrekla zakonodajno-pravna služba. Neuradno je menda za ministrstvo nesprejemljiv, tako da je njegova prihodnost zelo vprašljiva.

Prepričana sem, da je rešitev mogoče najti, ministrstvu samo svetujem, naj prebere ključne dokumente – nekatere je sprejela ta vlada in ministrska ekipa – naj končno upošteva stroko in spoštuje sprejeto zakonodajo. Če bo prisluhnila opozorilom stroke, analizam in ekspertizam, bo našla rešitev, ki

bo uresničila javni interes in omogočila, da bo slovenščina ostala živ, gibek, polnofunkcionalen jezik, ki je sposoben konkurirati drugim jezikom, ker je v njem mogoče polnopomensko izražanje tudi najbolj subtilnih misli in čustev, ker je v njem mogoče ustvariti tudi novo strokovno izrazje in ga uporabiti v zahtevnih znanstvenih besedilih.

Ko končujem nedokončano zgodbo slovenščine kot učnega jezika v visokem šolstvu, me opogumlja zavest o bogastvu, ki se je nakopičilo v številnih prispevkih, raziskavah, študijah, premislekih ... vseh, ki so si izbrali slovenščino, ker jim je domovina.

Majda Potrata

Maribor, majda.potrata@siol.net

»NAŠ SLOVENSKI JEZIK JE NAJVEČJI ZAKLAD, KAR NAM JIH JE BOG DAL« (Stanislav Škrabec)

Med domoljubjem in mednarodno odmevnostjo

Naslovne besede so vklesane na podstavku doprsnega kipa slovenskemu jezikoslovcu Stanislavu Škrabcu, enemu od utemeljiteljev slovenske knjižne izreke. Mogočno bronasto poprsje stoji ob novogoriški Erjavčevi cesti blizu vznožja hriba Kostanjevica, na katerem je v frančiškanskem samostanu Škrabec štirideset let živel in ustvarjal in objavljaj svoje jezikoslovne razprave na platicah verskega lista Cvetje z vrtov svetega Frančiška. Ker je pisal v manjšem slovanskem jeziku, ker ga ni nihče prevajal, njegove znanstvene ugotovitve niso prodrle v svet. V nasprotju z znanstvenim delom Frana Miklošiča, domoljubnega Slovenca, ki se je ob marčni revoluciji leta 1848 zavzemal za pravice slovenskega jezika v šolstvu, uradih in drugod, svoje znanstvene razprave pa je pisal in objavljaj v nemščini. Zato so ga brali širom Evrope. In tudi zato ima veličasten pomnik v parku pred ljubljanskim sodiščem. In bi, če bi se bil rodil proti koncu stoletja, na pravkar ustanovljeni univerzi v Ljubljani, glavnem mestu okrnjene, a vendarle združene Slovenije, leta 1919 predaval v slovenščini.

Skratka, te uvodne besede razkrivajo, da so razmerja med domoljubjem, odprtostjo v svet, državotvornostjo in znanstveno prepoznavnostjo zapletena in vredna natančnejšega razmisleka.

Slovenščina v samostojni državi: trnova pot do uradnega in državnega jezika

Tisti, ki v današnjem času tako odločno, brezkompromisno in tudi vzvišeno zagovarjajo anglizacijo slovenskega visokega šolstva in znanosti kot edino

možnost napredka in preživetja manjšega naroda sploh, pozabljajo, da pred četrto stoletje Slovenci nismo dobili lastne države zato, da bi se kar tako odrekli slovenščini, temveč zato, da bi njeno rabo zavarovali, utrdili in razvili. Pozabljajo, da nam državnost ni bila podarjena, pač pa je bila posledek večstoletnega boja za narodno samobitnost. Pozabljajo, da so v 19. stoletju tistim dijakom, ki so v šoli z nemškim učnim jezikom govorili slovensko, pripeli sramotilni oslovski jezik, pozabljajo, da so v 20. stoletju na okupiranem Primorskem v javnosti prepovedovali rabo domačega jezika, saj »qui si parla soltanto italiano«. Pozabljajo, da so se tako v predvojni kraljevini kot v povojni socialistični Jugoslaviji Slovenci v državnih organih in v vojski in še kje morali odpovedovati materinščini. In se ne zavedajo, da imamo v Evropi manjše narode ali narodne skupnosti, ki nimajo ne svoje države ne šol ne uradov v domačem jeziku (npr. Furlani), pa tudi mnogo večje narode, ki imajo svojo državo, vendar je le v petini šol učni jezik njihova materinščina (npr. Belorusi). Da torej to, da je slovenščina državni in uradni jezik, ni ne nujno ne samoumevno.

Je slovenščina v Republiki Sloveniji ogrožena?

Seveda slovenščina nikakor ni ogrožena v tem smislu, da bo v kratkem času izgubila svojo vlogo osrednjega sporazumevalnega jezika v Republiki Sloveniji, se pa pojavljajo jasni znaki, da je ta njena vloga že močno načeta. Sprehod skozi mestna središča Ljubljane in drugih večjih slovenskih mest jasno pokaže, kako zelo je napredovala anglicizacija jezikovne pokrajine: praviloma angleška imena podjetij, trgovin in lokalov so že skoraj v večini. S kakšno dodano besedo v slovenščini ali pa tudi ne. Tudi v podjetjih s tujimi lastniki, ki jih je vedno več in več, se kot sporazumevalni jeziki vodstev uveljavljajo tuji jeziki, poleg nemščine in hrvaščine praviloma angleščina. Na posameznih programih ali stopnjah na vseh štirih slovenskih univerzah predavanja in konzultacije potekajo v angleščini, čeprav je med slovenskimi študenti le majhen odstotek tujih študentov, prav tako pa so v angleščini čedalje bolj pogosto tudi doktorske disertacije, ki imajo le skromen povzetek v slovenščini. Dogaja se celo, da bolj ambiciozni srednješolci na zahtevnejših gimnazijah berejo leposlovje v angleščini, v kateri se, najbrž zaradi imenitnosti, tudi pogovarjajo med seboj.

Zakonska ureditev učnega jezika visokega šolstva: spremembe na slabše

Sedanji 8. člen Zakona o visokem šolstvu, ki od leta 2004 ureja učni jezik na slovenskih univerzah, ni idealen, vendar dopušča programe v tujem jeziku samo, če se istočasno izvajajo tudi v slovenskem jeziku, njihove dele pa le v primeru, če pri njih sodelujejo gostujoči profesorji iz tujine in je vanje vpisano večje število tujih študentov. V noveli zakona, s katero naj bi po zahtevi Ustavnega sodišča uredili predvsem problem stabilnega financiranja visokega šolstva, pa je letos ministrstvo na pobudo rektorske konference v predlogu 1. člena (učni jezik) povsem sprostilo možnost poučevanja v tujem jeziku, saj bi

se lahko predavanja (praviloma v angleščini) lahko izvajala zgolj ob obstoju primerljivih programov v slovenščini in ob vpisanem nedefiniranem večjem številu tujih študentov.

Nepolitičen in nestrokoven pristop ministrstva za izobraževanje in ministrstva za kulturo

Zdaj, ko že vemo, da je poskus spremembe 8. člena s soglasnim izglasovanjem črtanja 1. člena na odboru za izobraževanje Državnega zbora zaenkrat propadel, lahko pristop ministrstva za izobraževanje ocenimo kot izrazito nestrokoven in tudi nepolitičen. V utemeljitvi predloga zakonskih sprememb in dopolnitev so zapisali, da je večja možnost za izvajanje visokošolskega pouka v tujem jeziku (beri: angleščini) nujna zaradi dviga kakovosti visokošolskega izobraževanja in zaradi potrebe po internacionalizaciji. Čeprav je bilo v javni razpravi jasno poudarjeno, da se bo s tem kakovost v resnici zniževala in da predavanja v angleščini še niso internacionalizacija, je ministrstvo ob priznanju, da so mnenja v stroki deljena, sledilo zgolj predlogu delovne skupine Rektorske konference in ni upoštevalo nobene pripombe. Tudi kulturni minister ni sledil odklonilnemu mnenju lastne službe za slovenski jezik, ki se je sklicevala na mnenje vladne službe za zakonodajo (ta je upravičeno zapisala, da ima 1. člen preveč izjem, ki odstopajo od uvodne določbe »učni jezik je slovenski«), pač pa je vlada predlog potrdila in ga poslala v parlamentarni postopek.

Zalomilo se je že v komisiji Državnega sveta, ki zakonskih sprememb ni podprla, predvsem pa v Državnem zboru, kjer je močne pomisleke k 1. členu najprej izrazila zakonodajno-pravna služba. Obenem se je razvila živahna javna razprava s številnimi polemičnimi članki, nastopi na radijskih in televizijskih postajah in okroglimi mizami civilnodružbenih organizacij. Tehtnica se je zelo jasno nagnila na stran nasprotnikov predlaganih sprememb 8. člena, pri čemer so številni poudarjali, da je predlagani 1. člen v nasprotju z 11. členom Ustave RS (ta določa, da je slovenščina uradni jezik), z 12. členom Zakona o javni rabi slovenščine (ta določa, da je slovenščina učni jezik osnovnega, srednjega in visokega šolstva) in tudi z Resolucijo o nacionalnem programu za jezikovno politiko, ki določa, da slovenski profesor načeloma ne predava slovenskemu študentu v tujem jeziku. Že na prvi seji odbora za izobraževanje se je ob zahtevi za javno predstavitev mnenj jasno pokazalo, da niti koalicijske stranke nimajo enotnega stališča, zato je bil povsem logičen predlog, da se predlagani 1. člen črta, kar je bilo kasneje tudi izglasovano.

Dolgoročni pomen zavrnitve predvidenih zakonskih sprememb

Kako pomembno bitko je izbojevala slovenistična stroka (v sodelovanju z nekaterimi kulturniki in civilnodružbenimi organizacijami), nam razkrije dogajanje v drugi polovici 19. stoletja, ko so se od marčne revolucije dalje krepila prizadevanja, da bi namesto nemščine slovenščina postala učni jezik v tedanjih srednjih šolah v Notranji Avstriji. O tem je potekala tudi razprava

v deželnem zboru Kranjske v Ljubljani in deželni poslanec Fran Šuklje, ki je zastopal izrazito provladna stališča, je nasprotoval uvedbi slovenščine, češ da bodo zato tisti Slovenci, ki bodo nadaljevali študij na Dunajski univerzi, kljub ohranitvi nemščine kot učnega predmeta na srednji šoli v slabšem položaju kot večinski študenti, katerih srednješolski pouk je potekal v nemščini. Ta argument je na prvi pogled zelo tehten in je zdržal vse do konca stoletja, ne glede na to pa smo Slovenci s svojo vitalnostjo, upornostjo in vztrajnostjo dosegli, da je slovenščina postala učni jezik najprej na realni gimnaziji v Idriji (1901), za tem pa še na škofovih zavodih v Šentvidu pri Ljubljani (1905) in na prvi slovenski državni gimnaziji v Gorici (1913). Tudi današnja praksa, ko imajo dijaki slovenske skupnosti v Trstu, Gorici in v Celovcu možnost obiskovati srednje šole s slovenščino kot učnim jezikom, dokazuje, da kot študenti na italijanskih univerzah ali v Gradcu ali na Dunaju nimajo večjih težav.

Če bi dopustili, da se tudi z zakonsko ureditvijo širijo možnosti za uporabo angleščine na naših visokošolskih organizacijah, bi se lahko kaj kmalu zgodilo, da bi se znotraj visokošolskega prostora oblikovali dve skupini slovenskih študentov: tista bolj »napredna, imenitna in odprta v mednarodno izmenjavo« in tista bolj »nazadnjaška, manjvredna in zaprta v lastno domačijskost«. Seveda glede na to, v katerem jeziku bi potekal učno-raziskovalni proces. In kmalu bi se pojavile upravičene zahteve, da se morajo tudi v srednjih šolah, predvsem gimnazijah, oblikovati oddelki z angleščino kot učnim jezikom. Ta nevarnost je realna (poleg treh programov mednarodne mature v Ljubljani, Mariboru in Kranju imamo v Ljubljani mednarodne srednje šole, na katere se vpisujejo tudi dijaki slovenskih staršev, pouk pa poteka seveda v angleščini) in bi pomenila, da se Slovenci glede srednješolskega učnega jezika vsaj deloma vračamo v 19. stoletje, ko nismo imeli ne lastne univerze ne lastne države.

Ogrožanje samobitnosti sproža odpor in hkrati povečuje narodno samozavest

V javni razpravi so se oglašali tudi posamezniki iz univerzitetnega prostora, ki so s precej trhlimi argumenti (npr., da bodo brez širše uvedbe angleščine slovenski dijaki množično odhajali na študij v tujino) in predvsem mimogovori (npr. s poudarjanjem skrbi za lektorate slovenščine po svetu) zagovarjali vladno politiko. Morda zato, ker od anglizacije tudi sami pričakujejo kakšno korist, morda pa preprosto zato, da bi se prikupili ministrstvu kot tistemu državnemu organu, ki ima v rokah škarje in platno tako glede potrjevanja visokošolskih programov kot glede njihovega financiranja. Optimizem pa zbuja dejstvo, da je nameravana škodljiva sprememba 8. člena Zakona o visokem šolstvu sprožila precej množičen odpor in s tem nehote prispevala k ozaveščenju Slovencev. To je pomembno še zlasti zato, ker še dandanes, to je po četrto stoletja, marsikdo misli, da smo z nastankom samostojne slovenske države in prehodom iz naroda v nacijo rešili vse probleme slovenske samobitnosti.

Dejstvo je, da majhnemu narodu nič ni prineseno na pladnju, in da se je za pravice lastnega jezika vredno in treba izpostaviti. Pri tem ne mislim samo

na Primoža Trubarja, tvorca slovenskega knjižnega jezika, ki je z izdajanjem luteranskih knjig v slovenščini, z njihovim širjenjem med ljudstvom in z javnimi nastopi tvegalo življenje (to dokazuje usoda njegovega somišljenika, protestantskega pridigarja Petra Kupljenika, ki so ga na rimskem Trgu cvetja tako kot Giordana Bruna sežgali na grmadi), Jerneja Kopitarja, ki je trdil, da slovenščina ni manj blagglasna kot nemščina in je za pesmi in petje zaradi odprtih zlogov še bolj primerna, ali Franceta Prešerna, ki je v polemiki s Stankom Vrazom dokazoval, da ima tudi knjižna slovenščina pravico do obstoja in da ni manj vredna od hrvaščine.

Manj znane so bitke zavednih slovenistov v tridesetih letih 20. stoletja, ko je šolska oblast v Beogradu določila, da se mora iz imenitnih in didaktično zelo sodobnih beril za nižje srednje šole, narejenih po francoskem vzoru, iztrgati prvih petnajst strani, češ da gre za preveč nacionalistične sestavke (npr. odlomek iz Cankarjevega Kurenta z naslovom Nebesa pod Triglavom), poleg tega pa so ponekod slovenščino nadomeščali s srbohrvaščino. Jakob Šolar, soavtor beril in profesor srbohrvaščine na Škofovih zavodih v Šentvidu, je organiziral dve množični protestni zborovanji, potem pa so Bajec, Kolarič, Rupel, Sovre in Šolar leta 1939 pripravili ponatis beril, ki je bil izpeljan zelo premeteno: oblasti problematična besedila so pomaknili v notranjost beril, na začetek pa so postavili državoljubne sestavke, ki so povelečevali Kraljevino Jugoslavijo ali samega kralja.

Internacionalizacija: predavanja v angleščini ali dostopnost slovenske znanosti širom sveta?

Pa se vrnimo izhodišču, k primerjavi med Stanislavom Škrabcem in Franom Miklošičem: kako bi lahko danes Škrabec svoja jezikoslovna odkritja posredoval svetu in ali bi Miklošič, če bi predaval samo v slovenščini, res kaj izgubljal?

Verjetno ni nobenega dvoma, da predavanja slovenskega profesorja slovenskemu študentu v tujem jeziku ne morejo ohranjati iste kakovosti, kot če se oba sporazumevata v materinščini. Že pri navadni elektronski pošti se lahko zatakne, če gre za tujejezično sporazumevanje med priučenima dopisovalcema: oba prepričana, da obvladata angleščino, se niti ne zavedata, v čem so možni nesporazumi. To potrjuje tudi izkušnja profesorja na naravoslovni fakulteti, ki na magistrski bolonjski stopnji večkrat izzove študente z napovedjo, da bo naslednje predavanje v angleščini. Študenti, željni spremembe, nestrpno čakajo na napovedano uro, ki pa se običajno konča po dvajsetih minutah: profesor vedno znova ugotavlja, da ga študenti sploh ne razumejo, saj ne obvladajo strokovnih izrazov v angleščini!

Tisti, ki smo v javnosti nasprotovali 1. členu novele Zakona o visokem šolstvu, smo ves čas razlagali in tudi utemeljevali, da nismo proti tujim jezikom in proti internacionalizaciji slovenske znanosti. Zavedamo se, da je učenje ne samo enega, pač pa več tujih jezikov izjemno pomembno. In to podpiramo. Zavedamo se, da je treba slovenske znanstvene in tudi umetniške objave prevajati v tuje jezike. In to podpiramo. Zavedamo se, da je treba znanstvene

članke objavljati v tujini, večinoma v angleščini, pa ne samo v angleščini. In to podpiramo. Nikakor pa ne moremo sprejeti trditve, da so vrhunski dosežek internacionalizacije predavanja slovenskih profesorjev v angleščini, po vsej verjetnosti študentom, ki prihajajo iz držav nekdanje Jugoslavije in so se pred desetletji brez večjih težav naučili slovenščine, poslušali predavanja skupaj s slovenskimi študenti in nekateri tudi ostali v Sloveniji, tisti, ki so se vrnili v domačo republiko, pa ravno zaradi znanja slovenščine še danes pomenijo dragocen most med južnoslovanskimi narodi in kulturami.

Vsekakor danes obstaja niz možnosti, da preko spleta širimo slovensko znanje in odkritja s tako imenovano politiko odprtega dostopa. Vse diplomske in magistrske naloge in doktorske disertacije danes obstajajo v elektronski obliki in jih lahko postavimo v repozitorij posamezne slovenske univerze, kjer je v vseh primerih, ko ni posebnih avtorskih pravic, vsebina prosto dostopna. Seveda bodo v angleščino prevedeni članki imeli najširši dostop. Obstajajo tudi mednarodne spletne strani raziskovalcev, ki povezujejo milijone znanstvenikov in več kot tisoč univerz z vsega sveta. Naj omenim samo ameriško spletišče Academia.edu – Share research, ki vključuje že 44 milijonov raziskovalcev in omogoča, da je naš članek takoj, ko ga postavimo na splet, v PDF-formatu dostopen vsem spletno aktivnim znanstvenikom tega sveta.

Za ponazoritev omenjam slovenskega znanstvenika z ZRC SAZU, ki je že dlje časa uporabnik te spletne strani in ima naloženih več kot sto besedilnih enot, in sicer znanstvenih člankov, knjig, strokovnih člankov in veliko drugega učnega gradiva. Ta raziskovalec se po številu ogledov (preko 44.000) in prenosov besedil uvršča znotraj enega odstotka najprodornejših in najodmevnejših znanstvenikov, ki so vključeni v spletno izobraževalno akademijo. Pri tem je pomembno, da niso ogledana in prenesena samo njegova besedila v angleščini, pač pa tudi v nemščini, francoščini, italijanščini in slovenščini. Samo v zadnjem mesecu so si z njegovimi znanstvenimi spoznanji bogatili obzorje raziskovalci iz preko stotih držav.

Med tistimi, ki javno zagovarjajo anglizacijo našega visokošolskega prostora, so tudi taki, ki se pojavljajo na obravnavanih spletnih straneh (druga zelo znana je berlinska Researchgate) in nekateri dosegajo zavidljivo visoka mesta, velika večina teh, predvsem z Ekonomske fakultete v Ljubljani, pa te možnosti prodora v svet ne izkorišča in se v imenovani spletišči še ni vključila.

Kaj lahko za mednarodno prepoznavnost naredi država?

Zavedati se moramo, da v nasprotju s časi pred osamosvojitvijo, ko so slovenski raziskovalci za svoje znanstvene objave dobivali soliden honorar, danes kljub dokaj zahtevnim ocenjevalnim postopkom (tako imenovano dvojno slepo ocenjevanje) tako doma kot v tujini znanstveni članki niso honorirani, še več, veliko je primerov tako v naravoslovju kot v družboslovju in humanistiki, ko je za stroške objave potrebno plačati. Zato bi znanstveniki in univerzitetni predavatelji od znanosti in visokemu šolstvu naklonjenega ministrstva za izobraževanje upravičeno pričakovali, da se namesto z anglizacijo univerzitetnega

prostora ukvarja s tem, kako zagotoviti čim več proračunskega denarja za prevode slovenskih znanstvenih besedil v različne tuje jezike. Če bo to doseženo, bo tudi mogočni bronasti kip Stanislava Škrabca na Aleji zaslužnih domoljubov in ene domoljubke v Novi Gorici nekoliko boljše volje.

Zoran Božič

Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko, zoran.bozic@ung.si

SLOVENŠČINA SAMOUMEVNA

A res velika večina tako samoumevno jemlje slovenščino, da misli, da se bo tudi čisto sama od sebe razvijala? Torej brez da bi jo z rabo na vseh področjih delovanja uporabljali in s tem tudi zavestno razvijali? Tako lahko o jeziku misli le tisti, ki njem nič ne razmišlja in posledično do njega tudi nima nobenega odnosa. Po navadi za tisto, do česar nimamo odnosa, prostodušno rečemo, da nam za tisto preprosto ni mar. Vendar v primeru slovenščine nihče tega ne more ali noče reči. Z lastnim jezikom namreč smo tako nezavedno kot zavestno povezani, oboje, le mera enega in drugega je lahko tudi zelo različna. In ne vem, zakaj se mi vsiljuje malo hudobna povezava med to »samoumevnostjo« in »ogroženostjo«. Besedo ogroženost kot očitek namreč pogosto uporabljajo tisti, ki slovenščino sprejemajo kot samoumevnost, ki se bo kot nekaj vnaprej danega kar sama obdržala, tudi brez redne polnofunkcijske rabe, ki je sicer osnovni pogoj za normalen vsestranski jezikovni razvoja.

Zadnje mesece se je v pisanjih in govorjenjih o slovenskem jeziku kot učnem jeziku v visokošolskih javnih zavodih pokazalo, da se zaradi praktične nuje po doseganju cilja, tj. med drugim v težnji po čimprejšnji uveljavitvi na novo spremenjenega člena o učnem jeziku v noveli Zakona o visokem šolstvu, poljudno in poljubno meša pojme in pojave kot so razvoj slovenščine kot strokovnega in znanstvenega jezika, razvijanje večjezičnosti, širjenje lektoratov slovenščine po svetu in nujna digitalizacija in sploh tehnologizacija slovenščine. Te pojave se postavlja glede na trenutni namen pisca ali govorca v različna medsebojna razmerja in na bolj ali manj poudarjena mesta.

Pogosto se čisto normalno rabo slovenščine v vseh položajih razglša že za zaviralno večjezičnosti, razvoj slovenščine se enači kar s širjenjem lektoratov po svetu ali pa celo z digitalizacijo in tehnologizacijo slovenščine.

Bistveni del slovenskega knjižnega jezika je učni jezik na vseh stopnjah izobraževanja. Učni jezik zajema in krepi tudi našo jezikovno polnofunkcionalnost. Slovensko strokovno oz. znanstveno izrazje na vseh področjih je znak tudi samoniklega razumevanja in opredeljevanja raziskovalnih vsebin. Slednje je bistveno za dobre učbenike na vseh stopnjah izobraževanja in za

terminološke slovarje. Vsi intelektualni dosežki in presežki naroda se namreč najbolj prefinjeno in v vseh izrazijskih niansah lahko izrazijo ravno v slovenščini. Vsestransko razvita slovenščina torej omogoča dobro jezikovno znanje posameznika in hkrati je temeljna zasnova za vse njegovo nadaljnje učenje jezikov. Dobro znanje lastnega jezika je tako vsekakor prispevek k večjezičnosti. In samo polnofunkcijska slovenščina je tudi enakovreden jezik prevajanja, in samo takšna slovenščina je lahko tudi enakovreden jezik evropske večjezičnosti.

S postopnim krnjenjem ali celo ukinjanjem slovenščine na fakultetah in z nepremišljenim angleženjem silimo v polpismenost. Tako bodo naši študenti sčasoma lahko večjezično polpismeni, tj. polpismeni v več jezikih. Ne bodo solidno ali dobro obvladovali lastnega jezika, kvečjemu do iste stopnje bodo prišli z znanjem tujega jezika, tj. angleščine. In kaj nam potem pomagajo vsa spoznanja, da k vsemu nadaljnjemu jezikovnemu razvoju posameznika največ pripomore ravno prvotna pismenost v lastnem jeziku.

Že več kot desetletje naraščujoče angleženje visokega šolstva nima nobene povezave s kakovostjo vsebin predavanj na fakultetah; ali pa jo ima v smislu, da se kakovost vsebin znižuje, ker pač domači predavatelj določeno strokovno vsebino veliko bolje lahko pove in obrazloži v svojem maternem jeziku oz. slovenščini. Tu pa se zadnja desetletja že kaže še večji problem z lahko zelo dolgotrajnimi posledicami: kar naenkrat bodo celotna strokovna področja ostala brez sodobnega slovenskega strokovnega izrazja, in to v času zelo hitrega razvoja in sprememb, kar je seveda za slovensko strokovno izrazje nepopravljiva praznina. Slovenska terminologija v naravoslovnih, tehničnih, družboslovnih in humanističnih strokah ne more nastajati samodejno – prvopoklicani za njeno ustalitev in čim natančnejšo opredelitev smo ravno visokošolski predavatelji. Na nas je odgovornost, kako se bo posamezna stroka pojmovno in izrazno razvijala in širila od visokega šolanja do srednjega in osnovnega. In stalno je treba razvijati najvišjo stopnjo strokovnega jezika – to je znanstveni diskurz v slovenščini. Koliko visokošolskih učbenikov je bilo v zadnjih desetih letih napisanih v slovenščini? To bi bil pomenljiv podatek.

Vedno bolj mlačen odnos visokošolske politike do slovenščine kot edinega uzakonjenega učnega jezika se prenaša tudi na študente. Slab zgled, ki se trenutno nudi študirajoči in sploh šolajoči mladini, vodi v neko večinsko vseenost v smislu »Pa naj se že zmenijo, kaj bi radi« ali »Meni je vseeno, slovenščina ali angleščina«.

In medtem ko eni v lastnem jeziku ugotavljamo opazno krnjenje strokovne slovenščine na vseh stopnjah šolanja, začeni na najvišji, in to poskušamo popraviti, drugi nonšalanto pripominjajo, da pa so slovenski lektorati po svetu uspešni. Nam bo torej po njihovem razmišljanju v lastni državi čez kakšno desetletje ali dve dovolj že slovenščina na nivoju drugega jezika, tj. tistega osnovnega jezika, ki ga zdaj poučujejo naši lektorji po svetu? Takšno komentiranje ali zgolj namigovanje meji že na nesramnost in sarkazem, zlasti pa kaže na prelahkoten odnos do trenutnega statusa slovenščine v visokem šolstvu, ki je po mnenju vsaj dela slovenskih razumnikov, tj. tistih z odnosom do lastnega jezika, že zaskrbljujoč.

Širjenje lektoratov slovenskega jezika po svetu je seveda zelo pozitivna in koristna pot širjenja jezika, kulture in vedenja o nas sploh, hkrati pa se moramo zavedati, da v teh primerih govorimo o učenju slovenščine kot drugega oz. tujega jezika. Pri nekaterih izbrancih znanje slovenščine tudi krepko preraste status zgolj tujega jezika in ti so za nas še posebna pridobitev v smislu trajnejših medjezikovnih in medkulturnih stikov, katerih rezultat so med drugim tudi dobri prevodi idr.

Zadnja tri desetletja je spremstveni pojav vseh področij tudi digitalizacija. Vendar za vse že obstoječe korpuse, tako tiste splošne kot specializirane, je bistveno, da kar naprej nastajajo nova slovenska besedila vseh žanrov in zvrsti. Ampak brez novih jezikovnih vsebin je tudi digitalizacija lahko sama sebi namen. Torej digitalizacija slovenščine brez rabe in razvoja slovenščine seveda ni smiselna. Malo zmoti dejstvo, da si največji zagovorniki nujne nadaljnje digitalizacije slovenščine po drugi strani dovolijo, da se osrednji slovenski besedilni korpus Gigafida že od začetka leta 2011 ni niti vsebinsko niti kako drugače posodobil.

Za sklep. Šteje samoumevna raba slovenščine, medtem ko je zgolj sklicevanje na samoumevnost slovenščine le (samo)zavajanje in bežanje pred dejanskim stanjem; že iz izkušenj namreč lahko vemo, da je samoumevnost lahko zelo varljiva, ker jo prepogosto zlorablamo kot izgovor za vsebine, s katerimi se nam ne ljubi posebej ukvarjati.

Iz povedanega lahko sledi, da slovenščina sama po sebi ni oz. ne more biti samoumevna, samoumevno pa bi bilo, da bi jo povsod in vsestransko uporabljali in s tem tudi razvijali.

VIRI IN LITERATURA

Marko JESENŠEK, 2016: *Slovenski jezik v visokem šolstvu in kulturi*. ZORA 117. Maribor, Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Praha.

Monika KALIN GOLOB, Gaja ČERV, Marko STABEJ, Mojca STRITAR KUČUK, 2013: Jezikovna politika slovenskega visokega šolstva: stališča do rabe jezikov in priporočila za njeno urejanje. *Slavistična revija* 61/2, 395–412.

Ada VIDOVIČ MUHA, 2013: *Moč in nemoč knjižnega jezika*. Razprave FF. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Andreja ŽELE, 2015: Do kod sežeta dejanska raba in funkcijskost slovenščine?. Hotimir TIVADAR (ur.). *Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Zbirka Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 37–42.

Andreja Žele

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, andreja.zele@ff.uni-lj.si

OB ZAGOVORU SLOVENŠČINE

Govorica najbolj odseva tvorno vzajemnost človeka in sveta, kolikor ni zgolj to, s čimer govorimo, marveč hkrati tudi tisto, kar govorimo, se pravi svet sam. Kot sredstvo sporazumevanja je morda še nekako nadomestljiva, kot sredina, s katero se razprostira svet v izročilu in sporočilnosti, pa nikakor ne.

Pa se tega dovolj zavemo, ko gre za govorico, ki naj bi bila »naša« – za slovenščino? Verjetno se vprašanje zdi neumestno, saj se danes kaže veliko pomembnejše promovirati znanje tujih jezikov, zlasti seveda angleščine. Nepri- merno bolj kot oglašanje slovenščine nas »okupira« oglaševanje programov za osvajanja takih jezikovnih znanj, vse to seveda ob domnevi, da slovenščino že nekako znamo. Ta samoumevnost poznavanja lastnega jezika pa lahko zaide v neko neznanost, da malodane pozabimo nanj ali se celo pričnemo spozabljati nad njim.

Lastnega jezika ne osvajamo kot kakega jezikovnega znanja, pač pa ga usvojimo, to pomeni, da se prepoznamo v tistem, kar nam sporočilno naznanja in oznanja. Prav zato je izražanje v lastnem jeziku priznано kot neodtujljiva, ustavno zajamčena človekova pravica, ki je ni mogoče omejevati s katerimikoli zakonskimi predpisi in odredbami. Kar pa seveda ne izključuje, da v praksi ne bi nastopila ravno situacija jezikovnega »razlastninjenja«.

Tako bi v tem zapisu na kratko poročal o taki situaciji razlastninjenja »uporabnikov« slovenščine, ki jo najavlja predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu, s tem da pod drugačnimi pogoji kot doslej predvideva uvajanje tujih učnih jezikov (t. p. angleščine) pri izvajanju visokošolskih programov v Sloveniji. Na predlog so se kritično odzvali številni ustvarjalci, raziskovalci in izobraževalci, SAZU, Slovenska matica in številne druge akademske inštitucije, relevantne ugovore glede socialno-ekonomskih učinkov tega člena in celotne novele je podal tudi Visokošolski sindikat Slovenije, ki v načrtu internacionalizacije slovenskih univerz vidi predvsem črto njene komercializacije v smeri »trženja znanja«, ki samovoljno spreminja avtonomni status visokošolskega izobraževanja.

Menim, da so mogoči, pa tudi nujni pristopi, ki ne spreminjajo tako neposredno statusa visokošolske rabe slovenščine. Tudi sam zagovarjam kar najbolj širok pretok znanj, kakor tudi večjezikovnost v znanstveni komunikaciji, a nikakor ne za ceno nerabe slovenščine. Številni tuji predavatelji, ki sem jih zvabil v Ljubljano, so izrazili spoštovanje in občudovanje glede slovenske jezikovne avtonomije ob opazni odprtosti do drugih jezikovnih izkušenj. Niso bili redki, ki so posebej poudarili, da je to morda edini pravi »lokalni« odgovor temu, kar nas globalizacijsko izziva. Odgovor v primerjavi z zgolj odzivanjem, prilagajanjem ali ograjevanjem ne opušta lastne govornice, marveč ji odgovorno dopusti biti.

Spričo tega me zmoti vsiljena uvozno-izvozna predstava, da je slovenski izo- braževalni prostor neka zaprta konzerva, ki jo je potrebno odpreti s proceduro »internationalizacije« (ustreznejša oznaka bi morda bila »multinacionalizacija«).

Ta na svojem pohodu ne bo zajela le visokega šolstva, marveč v nasledku tudi srednje in osnovno šolstvo, postopoma pa se bo sploh zgubilo zanimanje za javno rabo slovenščine.

A kaj? Kot oporečno se razglaša že ustavno zajamčeno pravico do izražanja v lastnem jeziku, kaj šele, da bi se nastopalo v imenu nezamenljive svoboščine za slovenščino. Zato sem že pred leti malo za šalo malo zares predlagal, naj avantgardno vlogo v tako sprocesirani deslovenizaciji prevzame parlament in se za zgled drugim deležnikom prične dogajati v angleščini.

Naj v tem kontekstu omenim tudi argumentacijo predlagateljev in zagovornikov novele, da angleščina danes predstavlja univerzalni jezik znanstvenega sporočanja. A angleščini lahko kvečjemu pritiče splošna (v veliki meri pa tudi posplošena) komunikacijska, ne pa univerzalistična veljavnost, saj drugače prezremo samo univerzalistično zasnovano novoveških znanosti. V procesu »poznanstvenja življenjskega sveta«, ki je opredelil evropsko in globalno humanost, si je moral vsak jezik zagotoviti – neredko s prav neizprosnim bojem – lastno univerzalno veljavnost ter jo tvorno izkazovati ne le na nekaterih, marveč na vseh sporočilnih ravneh.

To, da zastopniki reformne novele navajajo, kako je poleg uvajanja tujih učnih jezikov v visokošolskih programih dodatno potrebno tudi razvijati skrb za slovenski jezik kot nosilca nacionalne identitete, je zato zavajajoče. Prispevek slovenščine k oblikovanju narodne identitete je že nekaj doseženega, ne šele tisto, kar bi dosegali. Nasprotno bi bilo potrebno podpirati in usmerjati – česar državni razvojni načrti žal ne podčrtajo – vsestransko sporočilno tvornost izročila slovenščine, ki ne pomeni le kakega scientističnega ukvarjanja s terminologijami, marveč zadeva našo dojemljivost za govorico, ki prerašča v razumevanje sveta in sporazumevanje v njem. Problem slovenščine ni v zastopanju (že dosežene) občosti, marveč v možnosti občevanja ter omogočanju ustreznih občil, saj ji drugače res preti izobčenje v lastnem občestvu.

To, da se slovenščino razglasi za pglavitno oviro razvoja slovenskega šolstva in ključno dejavnico gospodarske zaostalosti, me pusti zaprepadenega, še posebej, če pomislim na vzorčne primere ničkaj vzorne slovenske družbeno-ekonomske tranzicije. V primeru tranzicijske zmage nad slovenščino v šoli bo v razmerah jezikovne okupacije komunikacijsko prevladal že zdaj prekomerno razpasli sovražni govor. Drugi, boljši obet je iskreni in iskriivi glas ljudi.

* Predloga predavanja na Zagovoru slovenščine 13. 7. 2016 v Slovenski matici (Časopis Ljubljana, 4/2016) in predstavitev mnenj o Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu 13. 10. 2016 v Državnem zboru Republike Slovenije.

Dean Komel

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, dean.komel@guest.arnes.si

»STRELA SKRTAČENA, TO PA JE INTERNACIONALIZACIJA!«

Tako se je na vzklik iz Butalcev Frana Milčinskega naslonil prof. dr. Marko Jesenšek, avtor nove knjige *Slovenski jezik v visokem šolstvu, literaturi in kulturi* (2016). Z njim je komentiral poskus uvajanja tujega (beri: angleškega) jezika v slovenske univerzitetne predavalnice, ker da je slovenščina v primerjavi z njim premalo globalna. Ker da se je treba »odpreti« in »internacionalizirati«. Polemike v zvezi s to temo so trajale več kot pol leta, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport je pripombe in ugovore številnih strokovnjakov, pa tudi akademikov, pesnikov in pisateljev, preprosto ignoriralo, Zakon o visokem šolstvu z novelo, ki je vsebovala sporni člen o jeziku, pa preprosto poslalo v parlamentarno obravnavo. Zaradi številnih protestov je zdaj Vlada RS ta člen končno le umaknila. Toda ali pomeni to tudi zmago zdravega razuma, temeljitega premisleka o materinščini in njeni tako identitetni kot pedagoški, znanstveni in strokovni vlogi na slovenskih univerzah? Močno dvomim. Ministrica, katere ljuba besedna zveza je »sodelovanje z vsemi deležniki«, napoveduje ustanovitev nove skupine strokovnjakov, ki bo rabo tujih jezikov na slovenskih univerzah »ponovno premislila«. Se pravi: zdaj se ni posrečilo, a bomo poskusili znova. Pri tem se nihče ne vpraša, kako lahko ministrstvo, ki je bilo v svojem odnosu do univerzitetne slovenščine ostro kritizirano, spet ustanavlja lastno »novo« komisijo. In v tem je zares nekaj butalskega.

Slovinci se vračamo k preizkušenim modrostim iz Butal. Če ena komisija ministrstva ni bila uspešna, bo to isto ministrstvo ustanovilo drugo, podobno. Vse dokler ne bo ta čistopodobna komisija napisala spornega jezikovnega člena tako, kot želi ministrstvo samo. Le-to pa še vedno zagovarja uvajanje angleščine kot učnega jezika na slovenske univerze.

O tem smo se lahko prepričali tudi ob zadnji predstavitvi mnenj na Odboru za izobraževanje, znanost, šport in mladino DZ (22. redna seja, 3. 10. 2016). Kljub temu da je bilo napisano veliko izčrpnih člankov na sporno temo (Borovnik, Jesenšek, Erzetič, Komel, Močnik, Partljič, Snoj, Toš, Zupan Sosič, Žabot, Žele idr.), ki so izhajali v Sobotni prilogi Dela, Večeru in drugje, še vedno poslušamo, tudi iz vrst rektorjev, ista zavajanja poslušalcev.

Prvo zavajanje: Resorno ministrstvo je upoštevalo mnenje stroke. Ni res. Stroka je bila v glavnem prezrta. Glede vloge slovenščine na naših univerzah pa je bila enotna: slovenski profesor lahko za slovenski davkoplačevalski denar na slovenskih javnih univerzah slovenskemu študentu predava le v slovenščini – razen seveda na smereh, kjer študirajo tuje jezike in kulture (anglistika, germanistika, slavistika, hispanistika, hungaristika itd.). Če pa privatne in polprivatne univerze v Sloveniji tožijo, da imajo premalo domačih študentov, in bi rade zato dodatno zaslužile »na trgu«, to je s šolninami tujcev, ter pri tem ukinile slovenščino, naj končno postanejo samo privatne univerze. Naj se nehajo napajati tudi iz slovenskega davkoplačevalskega denarja in naj se financirajo izključno s šolninami. Potem lahko slovenščino na svojih mednarodnih

planetarnih programih nadomestijo tudi s kitajščino. Dokler pa bo njihov financer Slovenija, bodo morale spoštovati uradni jezik te države, ki je obenem eden od uradnih jezikov v EZ.

Drugo zavajanje: Slovenske univerze so preveč zaprte in se morajo odpreti za tuje študente in profesorje. Ni res. Na naših univerzah lahko študira, kdor želi, pa tudi tuji profesorji s svojimi predavanji so bili vedno dobrodošli. A prav na tem področju je treba vzpostaviti podoben red, kakršen je v drugih evropskih državah. Tuji študentje, ki se odločajo za dodiplomski študij v Sloveniji, se morajo naučiti slovensko, univerze pa jim morajo nuditi obvezne subvencionirane tečaje slovenščine za tujce, s katerimi je (preverjeno, z dobrimi lektorji!) mogoče zelo hitro napredovati pri učenju tako, da lahko tuji študenti sledijo predavanjem in opravljajo izpite. Pri druženju s slovenskimi študenti pa bodo pridobivali zanimivo medkulturno izkušnjo. V sosednjih državah zahtevajo od tujcev pred začetkom študija celo sprejemni izpit iz njihovih državnih jezikov, pri nas pa bi jim ponujali predavanja kar v angleščini?! In še: enako velja za tuje profesorje. Tisti, ki prihajajo za kratek čas, seveda lahko predavajo v tujih jezikih (ne le v angleščini!), kar doslej tudi so, tisti pa, ki so se na naših univerzah pripravljene redno zaposliti, se morajo obvezno naučiti jezika države, ki jim bo ponudila gostoljubje in kruh. In ker gre navadno za nadvse bistre ljudi, to zanje zagotovo ni pretežko.

Tretje zavajanje: Z rabo tujih jezikov se bo na slovenskih univerzah izboljšala kvaliteta študija. Ni res. V položaju, ko bo slovenski profesor z bolj ali manj povprečnim znanjem tujega jezika, npr. angleščine, predaval tujcem, ki prav tako ne bodo materni govorci angleščine, obenem pa še našim študentom, za katere je angleščina prav tako tuji jezik, bo nastal komunikacijski šum, to je pomanjkljivo, površno in zasilno sporazumevanje. Uspela nam bo macdonaldizacija univerzitetnega izobraževanja, nekakšen predavateljski fast food, kakor je zapisal Lev Kreft, ne pa nova kvaliteta.

Četrto zavajanje: Rektor Zavrtanik, vneti zagovornik uvajanja angleških študijskih programov, nenehno govori o nujnosti »rabe tujih jezikov v Sloveniji in EZ«. Pri tem pa mirno pohodi nujnost rabe slovenščine na slovenskih univerzah. Na univerzah se namreč jezik ne le uporablja, temveč se na njih tudi tvori. Ob Zavrtanikovih nastopih zato opozarjam na to, da nam njegovo zavzemanje za tuje jezike v resnici ne ponuja učenja tujih jezikov, ki ga gotovo vsi podpiramo, temveč da si kot rektor prizadeva za MENJAVO učnega jezika v državi Sloveniji. In v tem je bistvena razlika! Profesor Jesenšek, ki se je pred nedavnim mudil na mednarodno priznani Karlovi univerzi v Pragi, je poročal o tem, da tam večina študijskih programov poteka v češčini, pri čemer so tujcem omogočeni tudi enaki, vzporedni programi v angleščini, ki pa jih država seveda posebej financira. Poročal pa je tudi o tem, da so se tujci, ki študirajo na Češkem, pripravljene naučiti češko in poslušati kvalitetna predavanja v tem jeziku. Želijo imeti to zanimivo jezikovno izkušnjo. Če bi namreč hoteli poslušati predavanja v angleščini, bi najbrž odpotovali v Anglijo ali Ameriko. Pri nas pa takega predloga, ki bi ponujal vzporedne študijske programe v tujih jezikih, ni slišati, saj za to ni denarja. Še obvezne študijske programe smo bili

prisiljeni krčiti zaradi varčevanja. Pri nas bi zato študentom ponudili en sam program, to je angleškega, slovenskega pa ne bi bilo več.

Peto zavajanje: V slovenščini se ne morem terminološko izražati tako, kot se lahko v angleščini, tudi strokovno in znanstveno pisanje v slovenščini je izguba časa. Tega snobističnega napletanja si nisem izmislila, slišala sem ga pred nedavnim iz ust nekega slovenskega univerzitetnika-naravoslovca, ki je nastopil v TV oddaji. Seveda gre za navadno spakovanje. Slovenski profesor, ki mu plače ne dajeta ne Hillary Clinton ne Donald Trump in ki ga torej plačujejo domači davkoplačevalci, očetje in mame njegovih študentov, je namreč hkrati s svojo znanostjo dolžan uporabljati, razvijati in mladim posredovati slovenski znanstveni jezik. Dolžan je napisati članke in učbenike v tem jeziku, ne le v angleščini. Dolžan je objavljati tudi v slovenskih znanstvenih revijah. Pa to tudi počne?! Tukaj, prav tukaj pogrešamo glas resornega ministrstva, pa tudi slovenskih rektorjev.

Ena večjih neumnosti, ki sem jih prebrala v naših poletnih polemikah o jeziku, je bila ta, da »sta tudi Prešeren in Cankar morala znati nemško«, češ, le pogledjte, kako sta bila internacionalna. Prešeren in Cankar pa sta seveda živela v avstrijski državi, v kateri je bila nemščina uradni jezik – tako, kot je zdaj slovenščina v Sloveniji. Kljub temu sta svoja najboljša dela napisala v slovenščini, v takrat – in danes! – zaničevanem jeziku. Prizadevala sta si, da bi bila slovenščina enakovredna vsem drugim evropskim jezikom, o kakršnikoli samostojni slovenski državi pa si nista upala sanjati. Danes tako državo imamo, slovenščino pa moramo ščititi pred Slovenci samimi. Pri tem naj dodam, da preprosti ljudje navadno vedo, kaj pomeni človeku jezik in si ga ne pustijo vzeti. Nekateri naši univerzitetniki pa so zboleli za provincialnim snobizmom, kakor je to jezikovno kugo poimenoval pisatelj Vlado Žabot.

Silvija Borovnik

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, silvija.borovnik@um.si

**SEM SLOVENISTKA
SEM NACIONALISTKA
SEM IDEALISTKA
SEM ...**

Nekaterih slovenistov se na naši fakulteti drži sloves neprilagodljivih za spremembe, novosti. Morda. Morda gre le za glas, ki bi stare južnoameriške civilizacije obvaroval pred Španci. Morda. Lahko da so procesi spreminjanja načina življenja, ki smo jim danes priča, nujni. (Ne vem sicer s katerega zornega kota, kdo je tisti, ki kaj opredeli kot nujno). Vendar pa je treba tudi

v teh trenutkih upoštevati pravice, ki jih kot posamezniki, državljani imamo. Nikomur, sploh pa ne v znanosti, ne bi smelo priti na pamet, da posega v svoje temeljne pravice in svoboščine niti v pravice in svoboščine drugega. Nikomur ne bi smelo priti na pamet, da bi na te posege le zaradi trenutne navidezne dobrobiti pristal in jih toleriral. Jaz teh posegov ne dovoljujem. Povsem vseeno je, kdo je jaz. Lahko je slovenistika, lahko študentka prava, lahko bodoča študentka, lahko strokovnjak, laik, lahko je kdo, ki se ne zmore, more oglasiti, lahko je kdo, ki se v tem trenutku ne zaveda pomena jezika, lahko je kdor koli ... Jaz je vedno govoreči (pisoči). Trenutno sem to jaz, ki ne dovolim, ki ne pristajam na predlagane spremembe jezikovnega člena.

Če bi šlo za poseg, kot je fizično nasilje (npr. v družini), bi temu ostro nasprotovali. Če bi šlo za pravice živali, bi temu ostro nasprotovali. Tu pa gre za poseg na področju kulture, družbe, jezika. Jezika, ki po besedah prof. dr. Ade Vidovič Muha: »... izraža človekove duhovne, miselne globine in duševne širine ter čustvene odzivnosti. Je odrazilo duha časa, narodne istovetnosti, družbene razsežnosti, ki opredeljujejo življenje, delo, mišljenje pripadnikov določene etnične skupnosti v času.« Ali kot je zapisala prof. dr. Breda Pogorelec: »R/azumevanje jezika /.../ je kakor sinteza večtisočletnega človekovega opazovanja lastnega izrazila, v katerem človek skozi besedo določa svet zunaj sebe in s katerim tudi lahko ustvarja /.../ svet po svojih predstavah in zamislih ...« Predlagane spremembe prvega člena o jeziku v visokem šolstvu vsiljujejo poenotenje načina življenja. Ta težnja vsiljuje eno samo kulturo kot vzorno in nujno za obstoj, onemogoča naravno pestrost ter sobivanje različnih kultur različnih (jezikovnih) skupnosti. Človekov odnos do narave se prenaša na odnos do sočloveka. Kdor ima moč, zlasti ekonomsko, si lahko privoščiti vsiliti svoje misli, pravila drugim. Slovenski narod s slovenščino kot maternim jezikom kot tak zagotavlja raznolikost. Ohranja možnost učenja strpnosti in tolerance. Naloga visokošolskih institucij ni le posredovanje znanja in usposabljanje študentov za opravljanje ustreznih poklicev in del znotraj obstoječih družbeno-ekonomskih danosti, ampak tudi vzgajanje v smislu ohranjanja in razvijanja tistih življenjskih področjih, ki človeka ločujejo od drugih zavestnih bitij. Zapisano opozarja na nujnost ohranjanja slovenske narodne identitete, kar ne vpliva škodljivo na kakovost visokega šolstva.

Z vidika besediloslovja je jasno, da je besedilo »pojavnost, ki se mu lahko samo približamo, ki ga skušamo razumeti, a je tudi tu razumevanje odvisno od naših notranjih izhodišč« (Pogorelec 2011: 30). Kot visokošolski učitelji lahko v slovenskem jeziku posredujemo bistveno več kakovostnih informacij, kot bi jih lahko v tujem jeziku, ki ga s tovrstno rabo pravzaprav zlorabljam. Sporočilna vrednost, ki se ustvarja ne le z golim prenosom informacij, ampak preko čustvenega doživljanja in izkustvenega poučevanja in študija, je v takem primeru osiromašena, študent pa nevede in nehote ne razvija svojih danosti, kar nujno hromi razvoj posameznika in družbe.

Že sedaj se kaže potreba po razvijanju spretnosti pismenosti v maternem jeziku. Rezultati raziskave Organizacije za gospodarstvo sodelovanje in razvoj (OECD) kažejo, da so slovenski odrasli po pismenosti, računanju in reševanju

problemov podpovprečni. Približno eden izmed štirih slovenskih državljanov v starostni skupini od 16 do 65 let je skromno podkovan v pismenosti, računanju in reševanju problemov, kar je precej višji delež kot v drugih državah članicah OECD (dostopno 2. 11. 2016 na <http://www.oecd.org/skills/piaac/Skills-Matter-Slovenia-Slovenian-Version.pdf>).

Na področju besedilnih spretnosti – to je tudi kritičnega branja – je povprečni odrasli državljan Republike Slovenije že tako šibkejši od drugih državljanov držav članic OECD. Z odpiranjem možnosti še večje pristnosti tujega jezika, tj. t. i. trivialne angleščine, te ugotovitve zanemarjamo. Kakor tudi temeljno poslanstvo znanstvenoraziskovalnega dela, tj. dvig kvalitete življenja vseh, ne le privilegiranih, elite. Zato menim, da se morajo študijski programi, ki so financirani iz slovenskega davkoplačevalskega denarja, izvajati izključno v slovenskem jeziku. Sprejemljiva se zdi misel, da bi imeli posebna, vzporedna (in le za tuje študente) skrajšana predavanja v tujem jeziku, npr. v angleščini. Ta naj bodo plačljiva.

VIRI IN LITERATURA

Breda POGORELEC, 2011: Stilistika slovenskega knjižnega jezika. *Jezikoslovni spisi II*. Ur. Mojca Smolej. Zbirka Lingua Slovenica Fontes. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Mira Krajnc Ivič

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, mira.krajnc@um.si

SLOVENŠČINA NE SME POSTATI ŽRTEV PROVINCIALNEGA SNOBIZMA

Slovenski državljanji vemo, kaj pomenijo luknje v zakonih. Drago smo jih plačali. Še zmeraj jih plačujemo. Zaradi njih je, ne ve se kam, izpuhtelo veliko slovenskega premoženja, z njim pa tudi delovna mesta, socialna varnost in slovenska razvojna perspektiva. Zato bi vsak politik moral dobro premisliti, preden si slovenski javnosti drzne ponujati ali celo vsiljevati novo zakonsko luknjo. Vendar pa se jim tak razmislek, kot kaže, še zmeraj ne zdi potreben. Saj zopet brezsranno skušajo uzakoniti prav to – kar na mnoge načine že krvavo plačujemo –, se pravi, novo zakonsko luknjo, ki nam ob vsem dosedanjem utegne pogoltniti tudi slovenščino.

Tokrat so se torej z luknjami v predlogu zakona lotili slovenščine kot učnega jezika – ki se po mnenju politikov z Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) in nekaterih visokošolskih učiteljev več ne izplača. Kar je, kot pravi pisatelj Boris Pahor, »pljunek v obraz« slovenski javnosti in slovenstvu.

Primer v zakon zapisane luknje

Seveda se je ob visokošolskih programih nujno strinjati z njihovo internacionalizacijo. Temu pravzaprav v že kar dolgi in vroči poletni polemiki ni nihče nasprotoval. Izpostavljenih pa je bilo več kot dovolj strokovno trdnih argumentov, ki nesporno dokazujejo, da v predstavljeni noveli v resnici gre za goljufijo, skratka, za poskus uzakonjanja nebuloze, ki namesto dejansko potrebne internacionalizacije slovenskega visokega šolstva lahko spodbudi predvsem provincialni visokošolski snobizem in karierizem.

Da je tako, se lahko prepričamo ob kar nekaj v noveli zapisanih določilih. Ker pa se hudič tudi tokrat skriva v na videz nepomembnih podrobnostih, ga je najprej treba prepoznati, nato pa seveda razkrinkati in onemogočiti, še preden dobi uzakonjeno moč. Poslanci se za zdaj ne odzivajo na izražen protest civilne družbe, na tisoče podpisov slovenskih državljanek in državljanov, in prav tako ne na javno podane argumente stroke. Zato se neodzivnost politike zdi kot potuhnjena zarota – v kateri je resno ogrožen sam temelj slovenstva, torej slovenščina.

V dokaz te trditve bo na tem mestu najbrž dovolj, če nekoliko podrobneje predstavim eno samo alinejo iz predlagane zakonske novele. Gre za tretjo alinejo 1. člena, kot je zapisana v predlogu: *»Visokošolski zavodi lahko v tujem jeziku izvajajo študijske programe ali dele študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov«*. Pri tem določilu seveda ni sporen njegov prvi del, ki torej zadeva sodelovanje visokošolskih učiteljev iz tujine. Močno sporen pa je del, ki govori, da visokošolski zavodi lahko v tujem jeziku izvajajo študijske programe, če je vanje vpisano *»večje število tujih študentov«*. Vprašati se je namreč potrebno, kaj dejansko pomeni zapisano merilo *»večje število«* tujih študentov. Mar to *»večje število«* pomeni, da se določen program izvaja v tujem jeziku, če je vanj vpisanih več tujih kot slovenskih študentov? Morda to *»večje število«* pomeni več kot tri tuje študente? Morda več kot petdeset ali sto?

Vsekakor tako zapisana določba visokošolskemu zavodu omogoča, da katerega koli od svojih programov – če so v skrajnem primeru vanj vpisani vsaj trije tuji študentje (in ne glede na število vpisanih slovenskih študentov) – lahko izvaja v tujem jeziku. Bosta torej primorski univerzi svoje programe, v katere bodo na primer vpisani vsaj trije italijanski študentje, lahko, ne glede na število vpisanih slovenskih študentov, izvajali samo v italijanščini? Bo v podobnem primeru v Mariboru za slovenske študente neizogiben študijski jezik nemščina? Bo mar ob *»večjem številu«* tujih študentov na katerem koli programu ljubljanske univerze tudi za slovenske študente in profesorje obvezen študijski jezik, ki bo ustrezal temu *»večjemu številu«* tujih študentov? Predlagani zakon ne glede na tujejezično usposobljenost domačih profesorjev in študentov vse to vsekakor omogoča. Predvsem pa določa, da se bodo slovenski študentje in profesorji v vsakem takem tujem študentom podrejenem programu prisiljeni odpovedati ustavno zagotovljeni pravici do učne slovenščine. In z vsakim takim primerom posebej bo nedopustno zapostavljena strokovna slovenščina.

Ker pa je jasno, da takemu zakonskemu predlogu botruje predvsem pridobitniška, tržna miselnost, je mogoče sklepati, da v določbah zapisani »tuj jezik« za zdaj pomeni angleščino. Tako se nam obeta, da bodo univerze po tem zakonu lahko vse svoje najkvalitetnejše in tržno najzanimivejše programe, pod pogojem, da se vanje vpiše neopredeljeno »večje število« tujih študentov, izvajale v domnevni angleščini. To pa obenem pomeni, da bo iz najkvalitetnejših, najatraktivnejših učnih programov strokovna slovenščina kratko in malo izrinjena. Kar nadalje tudi pomeni, da se ne bo razvijala, da bo krnela, da bodo tudi slovenski študentje in izobraženci strokovne zadeve kaj hitro začeli obravnavati le še v domnevni angleščini. S tem pa se slovenščini v že kar bližnji prihodnosti obeta veljava domačijske govornice – ali, kot iz svoje zamejske izkušnje pravi pisatelj Florijan Lipuš, bo slovenščina ob taki politiki, ob taki zakonodaji kaj kmalu le še jezik, s katerim bo kmet v hlev zganjal živino.

Odprto je tudi vprašanje družbene odgovornosti slovenskih univerz

Za slovensko javnost je zagotovo več kot žaljivo, ko ji vlada v predlagani noveli Zakona o visokem šolstvu namesto jasnih določb, jasnih sistemskih rešitev, kot jih v zvezi s slovenščino zahteva ustava, z razgaljeno namero odpiranja možnosti manipulacijam poskuša vsiliti luknje. Sploh pa je jasno, da se zagovorniki takšnih zakonskih določb tudi iz vrst visokošolskih učiteljev ne zavzemajo za učinkovite in kvalitetne zakone. Prav tako jim pri snovanju tega zakona ni mar za strokovno poglobljanje in bogatenje visokošolskih programov. Ampak zagovarjajo pomanjkljivo, luknjasto zakonodajo, ki seveda na široko odpira možnosti za razmah tretjerazrednega karierističnega manipuliranja, brezvestnega pohlepa in snobizma.

Če bi jim šlo za dejansko kvaliteto slovenskega visokošolskega študija, bi si namreč v prvi vrsti prizadevali za tak zakon, ki bi omogočal urejene razmere na univerzah. S tem pa za zdravo, spodbudno ustvarjalno okolje za razvoj vseh obstoječih strokovnih potencialov – vključno z učno strokovno slovenščino, ki je brez dvoma bogat in razvit evropski jezik in je v okviru slovenskih zakonov in učnih programov nihče nima pravice niti omalovaževati niti marginalizirati. A jim več kot očitno ne gre za urejenost razmer in za uveljavljanje vrhunskih kriterijev, ampak za mešetarjenje v kalnem. Skratka, za uveljavljanje kriterijev, kot je »večje število« tujih študentov ipd. To pa lahko pomeni predvsem nadaljnjo trivializacijo visokošolskega študija ter spodkopavanje in relativiziranje ugleda tistih vrhunskih programov, ki na slovenskih univerzah kljub vsemu vendarle že obstajajo – in so kot taki v mednarodnem prostoru tudi tržno zanimivi. Če si torej kdo z ustavo zagotovljeno avtonomnost univerz in drugih državnih visokih šol razlaga tako, da jih bo lahko na podlagi pomanjkljivih zakonov spreminjal v tretjerazredno »ponudništvo« naključnemu »večjemu številu« tujcev, slovenščino pa v domačijsko govornico, ga je pri tem treba odločno ustaviti. Takšnega mandata namreč nimata niti vlada in ministrica Maja Makovec Brenčič in ga nimajo niti poslanci in rektorji. Sploh pa je jasno, da se MIZŠ v svojem utemeljevanju tega predloga za krinko potrebe po internacionalizaciji visokošolskih

programov naslanja predvsem na več kot očiten manjvrednostni kompleks, provincializem, snobizem in karierizem spolitiziranih posameznikov izmed visokošolskih učiteljev. In je jasno, da MIZŠ tak »pljunek v obraz« slovenski javnosti skuša opravičevati z navajanjem primerov iz nekaterih evropskih držav, ki niti v družbenem in zgodovinskem niti v geopolitičnem pogledu s Slovenijo preprosto niso primerljive. Pri vsem tem pa le malokdo lahko spregleda, da je pravi vzrok tega sramotnega početja MIZŠ področni finančni nered in posledično podhranjenost visokošolskih študijev in univerz. Medtem ko se krinka z internacionalizacijo visokošolskih programov povsem nespodobno gali kot še ena nizkotnost v vrsti prevar in goljufij na tem področju.

Slovenščina in provincialni snobizem

S predlagano novelo in iz nje zevajočimi luknjami se nam skratka politika MIZŠ predstavlja v hudo klavrnih podrejenosti pohlepu provincialnega snobizma in karierizma. Pri tem pa, kot kaže, pozablja, da se slovenščina in slovenstvo s provincialnim snobizmom ne soočata prvič. Zato večina državljanek in državljanov dovolj dobro ve, da se tak snobizem rad usti in napihuje z zagovarjanjem potreb po raznih internacionalizacijah, da se rad preoblači v navidezno svetovljanstvo in si skuša nadeti krinko vsesplošne razgledanosti, razvojne orientiranosti in naprednosti. Tako je slovenščina skozi zgodovino v določenih krogih že večkrat veljala za lokalni anahronizem, ki naj bi ga bilo v imenu razvoja in napredka najbolje zavreči. V znanih zgodovinskih okoliščinah so pač nekateri kot napredku ustrezen učni jezik že zagovarjali italijanščino, nemščino, srbohrvaščino, ponekod tudi madžarščino ... Seveda pa se je takšen snobizem ob vsaki trši strokovni ali zgodovinski preizkušnji dovolj hitro izkazal za pokvarjeno jajce, iz katerega se ni moglo izvaliti prav nič koristnega in naprednega.

Šlo je pač za zgolj izložbeno svetovljansko in prosvetljeno držo, s katero so morda koga celo preslepili, čeprav so se v taki drži neizprosno kazale luknje provincialne zlaganosti. Tudi v poletni polemiki o predlagani zakonski noveli se je vse prevečkrat dovolj jasno videlo to tretjerazredno zlaganost zagovornikov novele. Izkazalo se je na primer, da je njihovo znanje slovenščine kljub takšnim in drugačnim akademskim nazivom in funkcijam ostalo kvečjemu na srednješolski ravni. Ker pa se tega očitno niti ne zavedajo, bi kdo od njih težko kogar si bodi zares prepričal, da na primer angleščino obvlada bolj kot slovenščino. Prej obratno. Zagotovo pa me snob s kakršnim koli akademskim nazivom, ki na vsa usta zagovarja internacionalizacijo programov v smeri zamenjave slovenščine z angleščino, ki pa že v tretjem stavku jasno pokaže, da se ne zaveda pomena in vloge na primer jezikovnih zvrstnosti, da je sociolingvistika v njegovem razpravljanju o jeziku zgolj klavrnno razgaljena luknja, da za povrh očitno ne loči med »puritanstvom« in »purizmom«, težko prepriča o svoji jezikovni usposobljenosti za kvalitetno izvajanje visokošolskih programov v katerem koli učnem jeziku.

Pljunek in obeti

Če si torej aktualna slovenska vladajoča politika od tako pripravljenih lukenj v Predlogu Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu obeta, da slovenska civilna in strokovna javnost ne bo videla področne finančne neurejenosti in podhranjenosti slovenskih univerz, se seveda moti. Moti pa se tudi v morebitnem prepričanju, da bo s tako kilavimi zakoni in preko podzakonskih aktov lahko visokemu šolstvu in slovenstvu vsiljevala svoje nebulozne kriterije. Saj se je ob očitnem naslanjanju na trivialni in provincialni snobizem pač namenila narediti korak, ki lahko pomeni le zmedo in nepopravljiv odmik od resnično žive slovenske strokovne vrhunskosti in ustvarjalnosti. S takim predlogom tudi kaže, da v zvezi z visokošolskimi programi ne razume razlike med tretjerazrednim »ponudništvom«, nizkotnim »štacunarstvom« in njihovo dejansko družbeno vlogo in kvaliteto. Prav tako pa ne razume ali noče razumeti, da s takimi luknjami v zakonih lahko prestopi »rubikon«, preko katerega ni več vrnitve.

Takšno uzakonjanje lukenj skratka ne more krepiti zaupanja v slovensko politiko. Še manj pa je lahko podlaga za dovolj ugledno in kvalitetno internacionalizacijo visokošolskih programov. Saj – kot je to dovolj jasno vidno na tukaj izpostavljenem primeru »večjega števila« tujih študentov – vodi v zamegljevanje kriterijev in v trivialnost. To pa je tudi politično trivialni »pljunek v obraz« tistim visokošolskim zavodom, ki so s svojim dolgoletnim kakovostnim delom že razvili svoje mednarodno primerljive in ugledne programe. Takih programov pravzaprav ni malo. In nikakor niso zanemarljivi. Zato jih je vladajoča politika dolžna spoštovati – in učinkovito podpirati. Hkrati pa od tistih, ki takih programov še ne premorejo in ki se v strahu za položaje in službe ter razne dodatke po vzorcu »stalne pripravljenosti« želijo potuhniti v provincialno poangleženo servilnost, brezkompromisno zahtevati predvsem izpolnjevanje mednarodno primerljivih kriterijev kvalitete. Tudi o tem je stroka slovenski javnosti dovolj argumentirano povedala svoje. Javnost je te argumente slišala. In jih seveda razumela. Zato od slovenske politike zagotovo ne pričakuje gluhega sprenevedanja z uzakonjanjem nebuloz, ampak dovolj razsoden in odgovoren korak v pravo smer – torej v smer snovanja spodobne, do javnosti korektne zakonske podlage, ki bo zagotavljala tako obstoj in razvoj strokovne slovenščine kot tudi učinkovito internacionalizacijo zares kakovostnih visokošolskih programov.

Vlado Žabot

pisatelj, vlado.zabot@yahoo.com

(NE)PREPRIČANIM V RAZMISLEK

Najprej preliminarno pojasnilo: podpisani že 28 let predavam v tujem jeziku (ne v angleščini, temveč v francoščini, saj 'tuj jezik' ni samoumevno angleški) na katedri za francosko književnost FF UL. Tega ne izjavljam zato, da bi se hvalil, ampak zato, ker se po vseh teh letih zavedam, kaj pomeni predavati v jeziku, ki ni tvoj 'prvi' jezik. Morda sem nepravilčen in je francoska književnost pač sama po sebi težja od drugih področij, recimo atomske fizike ali genetike, ali sem pa sam malo neumnejši od predavateljev, ki se jim zdi, da bi bila njihova predavanja v 'tujem jeziku' (beri 'v angleščini') ekvivalentna sedanjim, v slovenščini, in sploh edini sprejemljivi način podajanja znanja našim študentom, ki angleščino sicer obvladajo bolje, kot so jo oziroma jo bodo njihovi profesorji kdajkoli. S kakšno pravico torej jaz, ki predavam v francoščini, oporekam podobno pravico drugim?

Če učiš nekoga tujega jezika, potem je najvišja raven njegovega znanja v tem, da zna v tem jeziku spregovoriti o kulturi, ki temu jeziku pripada oziroma kateri pripada jezik. Seveda je v tem smislu razumljivo, da so predavanja na anglistiki v angleščini. Ampak ... V Veliki Britaniji in ZDA so vsa predavanja v angleščini, marsikje celo francoska književnost ... No, kaj se potem sploh grem, sam sebi v skledo pljujem ... V ANGLEŠČINI! Saj. Angleščina za Angleže in Amerikance ni to, kar je za nas, temveč to, kar je za nas slovenščina. To je preveč očitno, da kdo ne bi opazil. Razen, če noče.

Majhni narodi si ne morejo privoščiti utilitarnega gledanja na lastni jezik in kulturo. Vse vrednote in prednosti, ki naj bi jih imela angleščina kot učni jezik, kakor tudi v vseh drugih primerih, predpostavljajo neko entiteto, nosilca z določeno istovetnostjo, recimo, da je to abstraktni – v konkretnih primerih pa še kako konkretni – 'slovenski narod'. Hinavsko je pretvarjati se, da z eno roko nekaj gradimo za dobrobit naroda, ko pa z drugo taisti narod kot narod ukinjamo. Če nekaj mora biti, še ne pomeni, da je dobro. Zakaj torej angleščina? Ker je nujna ali ker je dobra? Dobra ni, kajti dobro je končni smisel, ne pogoj za nekaj drugega. Je relativno koristna za njene zagovornike oziroma v njihovih očeh. V tem primeru pa gre za zlorabo termina 'dobro'. Koristnost pa je stvar debate, nujnost prav tako.

Nič ni narobe, da za trume tujih študentov, ki trkajo na vrata slovenskih univerz, zasnujemo predavanja v 'tujem jeziku' (beri 'v angleščini'), vendar vzporedno s predavanji v slovenščini, nikakor pa ne kot njihov nadomestek. Kako bo treba spremeniti normative, poslati učitelje na doizobraževanje ipd., s tem naj si beli glavo minister (ali ministrica ali kaj že imamo). Vse to vedoč, da obstaja možnost in da bo prišel dan, ko bo v predavalnici poleg slovenskih še nekaj neangleško govorečih študentov in bi po vsej logiki pričakovali predavanja v njihovem 'neangleškem' jeziku, kar seveda genialnemu slovenskemu profesorju ne bo predstavljalo težav. Vedno z veseljem povem, da so najboljši tuji študentje, ki sem jih imel, v zelo kratkem času presenetljivo dobro obvladali slovenščino, ne glede na to, da so predavanja poslušali v francoščini. Zakaj?

V resnici se bo postavil problem, kdo in kako bo verificiral znanje, akreditiral anglofone učitelje ... Verjetno učitelji ljubljanske ali mariborske anglistike, *for this is as close as we get to perfection*. Seveda je v tujini še mnogo ljudi, ki znajo angleško bolje od 'naših', vendar je za takšno preverjanje treba znati tudi kanec slovensko. Anglisti torej, dragi 'anglofili', boste to sprejeli? Pripravite pa se na to, da je na anglistiki doma drugačna angleščina kot v Bruslju, tista lepa, ki jo občudujem in ki se je ne bom nehal učiti do konca življenja. Shakespearjeva? Oh, psst, saj me ni nihče slišal ... Pred tisto se lahko samo poklonim. Ja, tisto je angleščina, ne pa ta univerzalna latovščina, ki jo nadomešča pri nas in še kje. Kajti ne gre za razvojno stopnjo jezika, pač pa za drug jezik, nekaj simplificiranega in zgolj trenutno uporabnega.

Jezik je kot živo bitje, kakor rastlina, ki raste iz narodnega humusa. Tudi jezik je predmet znanosti, ampak ne ta površinski, sintetični konstrukt, kakršna je utilitarna angleščina, temveč jezik, v katerega smo bili rojeni, ki je rasel z nami in mi z njim, in kateremu smo do-rasli, tako da lahko v njem tudi in celo predavam. Vsaka druga izbira pomeni rezanje korenin živemu bitju in nesluteno siromašenje najprej sebe in nato še družbe, v kateri živimo. To siromašenje je nepovratno.

Marsikdo se bo na tem mestu vprašal, če 'se je za to boril', namreč za rabo tujega jezika na tako občutljivem področju, kot je šola. In se bo vprašal povsem upravičeno ... Ja, kaj pa demokracija? V tujem jeziku?? Samo sužnji govorijo v tujem jeziku, ker morajo. Nepojmljivo pa je sam riniti v suženjstvo. Le kdo je dal državo tistim Slovincem, ki z njo ne vedo, kaj početi? Saj so pametni, inteligenca slovenskega naroda. Hvala lepa za takšno inteligenco, pameti pa je več vrst in tista temeljna pravi 'slovensko' najprej, nato 'tuje'. Ah, pa me imate, ksenofoba! Moje ksenofobije je največ toliko, kolikor je najmanjšega skupnega imenovalca z vsemi drugimi narodi sveta. Ga ni naroda, ki bi dejal, najprej Slovenci, potem pa mi. Zato pač preostane nam, da poskrbimo za takšne vrednote, kot so slovenski jezik, kultura, književnost ... *To the happy few*.

Kdor misli, da bo slovenski študent, ki ga bomo vzgojili za druge, ostal v Sloveniji, se verjetno moti. Saj ne, da sicer ne bi mogel iz zaplankane domovine, saj je njegova angleščina gotovo boljša od tiste, ki jo bo dobil na fakulteti, kateri koli že, ampak bolj očitne vzgoje za 'Fremd', kot mu jo bo ponujala naša univerza, ne bo dobil nikjer. Dobesedno brca v rit skozi slovenska vrata. Pri takšnem maloumju je nesmiselno spraševati (se), kaj želi sporočiti 'inteligenca' s sintagmami, kot je 'družba znanja'. Le kaj drugega, razen tega, da je edini dopustni temelj družbe 'znanje'? Kaj pa 'zadovoljstvo' (namenoma nisem uporabil besede 'sreča')? Naj se vsakdo vpraša v sebi, če bi bil raje zadovoljen ('srečen'), četudi povprečno izobražen, ali poln znanja, pa nesrečen? Seveda je vprašanje zavajajoče, ampak njegovo nasprotje ne bi bilo nič manj. Biti srečen je absolut, ki bi ga morala vsaka družba postaviti na prvo mesto. In znanje? Francozi imajo neprevedljiv izraz 'pis-aller'. (Mogoče bi se dalo prevesti s 'kislim grozdem'). Kaj je sploh znanje? Vse tisto, kar bi morali predavati v angleščini, pa upam, da ne bomo, predvsem pa 'znati biti zadovoljen', imeti dovolj, tudi če ni veliko. Tega sem se naučil od srednjeveškega avtorja iz 13.

stoletja. Tudi to je zloraba termina, saj ne gre več za ‘znanje’, ampak za modrost. Načelno si eno in druga ne nasprotujeta, v konkretnih primerih pa se lahko dobesedno izključujeta. Kaj ste, kaj želite postati in kako boste do tega prišli? V razmislek neprepičanim.

Miha Pintarič

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, miha.pintaric@ff.uni-lj.si

SLOVENŠČINA ALI ANGLEŠČINA

Rada imam slovenski jezik, zato z zanimanjem spremljam razprave o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu (ZVŠ). Ta ponuja možnost izvajanja študijskih programov na slovenski univerzi tudi v angleškem jeziku.

Pred dvajsetimi leti sem študirala na eni večjih ljubljanskih fakultet. Seveda smo vsa predavanja poslušali v slovenščini. Zdaj na isti fakulteti študira moja hči. Presenetilo me je, kako si je zadnja leta angleščina kot drugi študijski jezik počasi utirala pot.

Z bolonjsko reformo študija so na omenjeni fakulteti v četrtem letniku razdelili študente na štiri skupine. V eni od teh skupin, kjer je bila tretjina tujih (Erasmusovih) študentov, so bila predavanja pri enem predmetu v celoti v angleškem jeziku. Slovenski študenti, ki so se odločili, da bodo predavanja pri tem predmetu zaradi tujih študentov poslušali v angleščini, so si »za nagrado« lahko izbrali, v kakšnem vrstnem redu bodo v tem letniku opravljali izpite.

Lansko leto, ko je bila hči v četrtem letniku, so študente spet razporedili v štiri skupine. Hči je, ne da bi si to izbrala, pristala v skupini, kjer so bila predavanja zaradi Erasmusovih študentov skoraj pri vseh predmetih v angleščini. Kolikor vem, je predlog spremembe 8. člena ZVŠ določal, da se študijski programi delno ali v celoti lahko izvajajo v angleščini, če je vanjo vpisano večje število tujih študentov. Mislim, da slaba tretjina tujih študentov v skupini (približno 20 Erasmusovih študentov in 60 slovenskih študentov) še ne pomeni večjega števila študentov.

Na začetku lanskega akademskega leta hčere in večine njenih sošolcev, ki so na zgoraj omenjeni fakulteti poslušali predavanja v angleščini, to ni posebej motilo. Seveda, angleščina je večini domača, saj veliko slovenskih študentov uporablja angleško literaturo. V naslednjih mesecih pa je velikokrat prihajalo do žalostno-smešnih situacij. Rečeno je bilo, da je mednarodna odprtost visokošolskih zavodov v Sloveniji premajhna. Odprtost naj bi bila bistven element za doseganje vrhunske kakovosti študija. In kako je kakovost študija napredovala z uporabo angleščine?

Hči se je velikokrat jezila zaradi predavanj v angleščini. Slovenski profesorji, nedvomno strokovnjaki na svojem področju, niso vsi brezhibno predavali v tujem jeziku. Zaradi slabše angleščine je seveda kvaliteta predavanj padla in večjo srečo so imeli študentje, ki so lahko predavanja še naprej poslušali v slovenščini. Žal prehod med posameznimi skupinami ni bil možen. Pokazalo se je tudi, da Erasmusovi študentje, zaradi katerih se je fakulteta kar se da potrudila, niso bili najbolj redni slušatelji. Če zjutraj ni bilo nobenega tujega študenta, so se predavanja začela v slovenščini. Včasih so Erasmusovi študentje prišli kasneje in slovenski študentje so vljudno opozorili predavatelja, ki je naprej predaval v angleščini. Kasneje je to menjavanje jezikov našim študentom že presedalo in kljub tujim zamudnikom niso več opozarjali profesorjev.

Letos je precej hčerinih sošolcev Erasmusovih študentov na različnih evropskih fakultetah. Kolikor vem iz njihovega pripovedovanja, so zanje povsod organizirana predavanja v angleščini. Vendar pa tamkajšnji domači študenti seveda še naprej poslušajo predavanja v svojem jeziku in zaradi slovenskih in drugih tujih študentov niso primorani poslušati predavanj v angleščini. V Franciji, kjer je na izmenjavi hči, pa so tudi za tuje študente vsa predavanja samo v francoščini. Francoska fakulteta od tujih študentov tudi zahteva potrdilo o aktivnem znanju jezika in si tako zagotavlja resnost Erasmusovih študentov.

Sem za mednarodno odprtost slovenskih visokošolskih zavodov, vendar ne za vsako ceno. Z nekritično rabo angleščine na slovenskih univerzah bo znanje slovenščine upadalo in slovenščina kot strokovni jezik ne bo napredovala. Saj že zdaj velikokrat po nepotrebnem prevzemamo angleške strokovne izraze. Zato je po mojem treba jasno zakonsko določiti, pod kakšnimi pogoji se lahko slovenski študijski jezik zamenja s tujim. Vsekakor pa ima vsak slovenski študent pravico poslušati predavanja v slovenščini.

Čez tri leta bo sto let, odkar je bila ustanovljena prva slovenska univerza. Bomo še imeli kaj praznovati?

Silvija Grad

Zadobrova pri Ljubljani, silvija.grad@gmail.com

IZJAVA ZA SLOVENŠČINO IN INTERNACIONALIZACIJO VISOKEGA ŠOLSTVA

Spoštovani rektorji in člani RKRS,

skrb za slovenski jezik je mnogo več, kot površno piše v predlogu Izjave Rektorske konference Republike Slovenije glede slovenskega jezika na univerzah. Ne gre le za vprašanje slovenskega jezika kot učnega jezika in sporazumevanja v slovenskih univerzitetnih predavalnicah, ne samo za vprašanje »slovenskega znanstvenega besednjaka«, ampak je to, kar odpira sprememba 8. člena zdaj veljavnega Zakona o visokem šolstvu, tesno povezano s slovenstvom, ki ga je Trubar preroško določil z našim »stati inu obstatu«. Gre za ontološko vprašanje (naše) stvarnosti in slovenstva »tukaj in sedaj«, ki odloča o slovenski prihodnosti. Predlagana Izjava izraža globoko in usodno nerazumevanje (slovenskega) jezikovnega vprašanja, njegovih vzrokov in načel – jezika ne obravnava v celoti, pozablja na njegovo bistvo in se o njem izreka enostransko. Jezik je naša misel, je ontološko vprašanje.

Jezik je tudi moralno in etično vprašanje, naš odnos do drugih in do sebe, je sestavni del naših moralnih vrednot, s katerimi se predstavljamo v globalni skupnosti. Slovenskega jezika na slovenskih univerzah zato ne smemo podrediti ekonomskim zahtevam in zlorabi načela avtonomije univerz. To pa zahteva opredelitev obveznosti RK RS (ne pa skrbi rektorjev, kot je to nerodno zapisano v predlogu Izjave). Javne univerze in tiste, ki se kot na pol privatne vzdržujejo z državnimi koncesijami, imajo obveznost do slovenščine kot učnega jezika in uradnega jezika te države, ponudba poučevanja v tujih jezikih pa deluje po drugem, dopolnilnem principu.

Kako in na kak način RK RS skrbi za razvoj slovenskega jezika? Tako da ga izrinja iz slovenskih predavalnic? Tako da sili slovenskega študenta poslušati slovenskega predavatelja v angleščini? Tako da ne spoštuje zakonov (Zakona o javni rabi slovenščine, resolucije o Nacionalnem programu za jezikovno politiko, Firenške resolucije o rabi jezika pri univerzitetnem poučevanju in raziskovanju)? Tako da ignorira ustavo in temeljne pravice državljanov Slovenije? Tako da ukinitve slovenskega jezika opravičuje s skrbjo za kakovost in internacionalizacijo? Sedanji 8. člen omogoča vse, kar je za mednarodno sodelovanje in vpetost slovenskih univerz v skupni univerzitetni prostor potrebno. Dovoljuje predavanja v angleščini (tujem jeziku), kadar imamo: (1) skupne študijske programe, (2) gostujoče predavatelje, (3) večje število tujih študentov, (4) študijske programe tujih jezikov in književnosti, (5) vzporedna slovenska in angleška (tujejezična) predavanja. Sedaj veljavni 8. člen Zakona o visokem šolstvu ne prepoveduje rabe tujih jezikov na slovenskih univerzah, ampak glede angleščine določa to, kar je tudi temeljno sporočilo Firenške resolucije iz leta 2014, v kateri EFNIL (European Federation of National Institutions for Language) sporoča:

Težnja po rabi angleščine namesto standardnih jezikov različnih držav v univerzitetnem poučevanju in raziskovanju omejuje področja teh jezikov in njihov razvoj ter tako ogroža jezikovno pestrost Evrope;

ENFIL svari pred rabo reduciranih različic angleščine kot prevladujočega ali izključnega sredstva pri poučevanju, saj to razvrednoti druge jezike in postopoma povzroči, da so čedalje bolj neprimerni za znanstveno razpravo; angleščina naj bi bila le dodatni način za dokazovanje pomembnosti trditev in ugotovitev;

ENFIL najodločneje poziva akademske in politične organe v neangleško govorečih državah Evrope, naj spodbujajo učitelje in študente k rabi lastnih nacionalnih jezikov pri raziskavah in študijah.

RKRS ne pozna dobro evropske jezikovne politike. Znanje tujih jezikov ne pomeni poučevanja v tujem jeziku! RKRS naj se zavzema za kvaliteten študij, raziskovanje in take delovne pogoje, da bodo slovenski raziskovalci imeli primerljive možnosti v tekmi z evropskimi in svetovnimi kolegi. In kaj se bo zgodilo, če kljub sesutju slovenskega jezika na slovenskih univerzah ne bo nič več kvalitetnih tujih predavateljev in nič več tujih študentov? Bodo rektorji, ki si danes prizadevajo za tako anglifikacijo slovenskih univerz, za to prevzeli odgovornost? Pred zgodovino in Slovenci (če bomo preživelci – uničujemo se namreč sami, ne Evropa ne svet takega jezikovnega odpadništva od nas ne zahtevata)!

RKRS naj zahteva od države vzporedna slovenska in angleška oz. tujejezična predavanja, kar je praksa v urejenih državah Evropske unije. Slovenska rektorska konferenca naj si prebere določila in priporočila npr. nemške rektorske konference glede rabe jezika na univerzah in poučevanja ter predavanja v materinščini. Tudi Nemci izhajajo iz internacionalizacije, a jih je vendar že srečala pamet, saj so ugotovili, da je za kvalitetno izobraževanje potrebno obdržati materinščino na vseh stopnjah študija. Znanje je najprej potrebno pridobiti, šele nato ga lahko širiš in se primerljivo vključuješ v svetovni prostor. Pridobivanje kvalitetnega znanja pa je najtesneje povezano s predavanji v materinščini. Nemci jo vračajo na svoje univerze – takšna so namreč priporočila nemške rektorske konference glede rabe jezikov na nemških univerzah z vidika internacionalizacije. Osnovno stališče: brez nemščine ne gre, niti na doktorskih študijih niti pri znanstvenih publikacijah; angleščine ne znajo ne študenti ne učitelji dovolj dobro, da bi bila zagotovljena kakovost; za tuje učitelje/študente je obvezno učenje nemščine itd. Dokument izhaja iz internacionalizacije in se dotika vseh vprašanj študentov. Ugotavlja se, da ima študij v tujem jeziku (v angleščini?!) prednosti in slabosti. Zaradi ugotovljenih slabosti se priporoča, da je študij na prvi stopnji samo nemščina, na drugi stopnji pa tuji jezik le, če je zagotovljen tudi vzporedni študij v maternem jeziku. Na doktorskem študiju, kjer je tudi več tujih študentov, se od doktoranda pričakuje/zahteva, da se nauči nemško in da posluša tudi predavanja v nemščini. Doktorandi naj bi bili sposobni sporazumevati se v nemščini, tj. pridobiti osnovno znanje nemščine. Z vstopnimi pogoji na študij je določeno, kaj morajo (tudi jezikovno) znati. Zanimiv pa je tudi predlog, da morajo vsi študijski programi imeti predmet Tuji jeziki.

Ali je slovenska RK RS sposobna takega preskoka in takega razmišljanja? Ali pa bo vztrajala pri jezikovnih zablodah in tvegala, da se bo znašla na smetišču zgodovine (ne bi želeli, da v družbi nemškutarjev ali iliristov 19. stoletja, jugoslovenarjev, skupnih jeder in podobnih zablod iz preteklosti)?

Jezikoslovje je znanost in z njo se naj ukvarjajo tisti, ki to znanost razumejo. Raziskovanje življenja jezikov je znanstvena disciplina, ki jo zaupajmo znanstvenikom. Ali kot je zapisal akademik Janez Orešnik: lahko sicer razpravljamo, ali je $2 + 2$ bližje 3 ali 5, vendar bo na koncu potrebno verjeti matematiku, ki ve, da je to 4.

Spoštovani rektorji in člani RK RS, nihče ne nasprotuje, da »razpravljamo« o tem, ali bi zgornji račun v primeru slovenščine lahko bil bližje 3 ali bližje 5, vendar pa je o tem, da je natančno 4, že ugotovila jezikoslovna veda in njej morate verjeti. Vsi se na vse seveda ne moremo spoznati, čeprav se zdi, da je pri odločanju o anglifikaciji slovenskih univerz (glede rabe učnega jezika) tudi to mogoče.

8. člen Zakona o visokem šolstvu je meja, ki je glede rabe slovenskega jezika na slovenskih univerzah ni mogoče prestopiti. Omogoča vpetost naših univerz v evropski in svetovni prostor, omogoča, kdaj je tujejezično (angleško) predavanje možno in predpisuje ter zavezuje državo, da v skrbi za našo vpetost v evropski in svetovni univerzitetni prostor zagotovi tudi vzporedna tujejezična predavanja. Usmerimo svoje moči v to, kar nam zakoni in Ustava RS omogočajo, prizadevajmo si, da bo država zagotovila vzporedna predavanja v slovenskem in tujem jeziku (kot npr. na Danskem), razumimo vse razsežnosti rabe materinščine v slovenskih univerzitetnih predavalnicah, zavedajmo se ontološkega in moralno-etičnega vprašanja slovenskega jezika.

Skrb za jezik in kulturo bi morala biti res skrb vseh. RK RS se je na to spomnila šele ob uvajanju angleščine v slovenske univerzitetne predavalnice. V predlogu Izjave ni argumentov, ki bi prepričali in upravičili nadomeščanje slovenščine z angleščino na slovenskih univerzah. Povsem nepotrebna in neumestna pa je v predlogu Izjave slabšalna oznaka (zbadljivka, zmerljivka?) »samooklicani pokrovitelji slovenskega jezika in kulture«. Tisti, ki smo strokovno pristojni za jezikovna vprašanja (akademiki, Zoisovi nagrajenci, predavatelji in raziskovalci slovenskega jezika, predsedniki stanovskih in drugih /kulturnih/ društev), smo torej »samooklicani pokrovitelji«? Pri tem pa se pojavlja tudi misel, da je na RK RS nedržavna (vendar ne privatna) univerza državnim univerzam narekovala svoj pogled na angleščino kot učni jezik na slovenskih univerzah – RK RS in posledično tudi ministrici za visoko šolstvo pa je prišlo tako stališče zelo prav pri spreminjanju sedaj veljavnega 8. člena Zakona o visokem šolstvu. To pa je dokaz, da je govorjenje o ohranjanju slovenščine kot učnega jezika le fraza, v resnici pa gre za barantanje s slovenščino zaradi pomanjkanja javnih sredstev za izobraževanje.

Pri takem barantanju ne moremo in ne želimo sodelovati, zato kot slovenski znanstveniki, raziskovalci, nekateri med nami jezikoslovci, slovenisti in slavisti, odločno zavračamo predlog Izjave in hkrati pozivamo rektorje in člane RK RS, da začnemo reševati to vprašanje pri glavi – od resorne ministrice in države

moramo zahtevati spoštovanje Ustave RS, Zakona o javni rabi slovenščine, resolucije o Nacionalnem programu za jezikovno politiko, Firenške resolucije in upoštevanje evropske jezikovne politike; doseči je potrebno primerno financiranje slovenskega visokega šolstva in vzporedna predavanja v slovenskem in tujem jeziku na področjih, za katere bo stroka ocenila, da je to potrebno.

S spoštovanjem,

Prof. dr. Marko Jesenšek

redni profesor za slovenski jezik FF UM, prorektor Univerze v Mariboru, Zoisov nagradjenec za vrhunske dosežke na področju slovenskega jezika

Prof. dr. Silvija Borovnik

redna profesorica za slovensko književnost FF UM, članica DSP

Doc. dr. Zoran Božič

profesor slovenščine na ŠCNG, predavatelj na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici, predsednik Komisije za kulturo, šolstvo, znanost in šport Državnega sveta

Prof. dr. Dean Komel

redni profesor za sodobno filozofijo in filozofijo kulture FF UL in znanstveni svetnik na INR

Prof. dr. Boža Krakar Vogel

redna profesorica za didaktiko slovenščine FF UL

Prof. dr. Marko Marinčič

redni profesor za grško in rimsko književnost, FF UL

Prof. dr. Boris A. Novak

redni profesor na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo, FF UL

Akademik Janez Orešnik

Slovenska akademija znanosti in umetnosti

Doc. dr. Marcello Potocco

predstojnik Oddelka za slovenistiko UP FHŠ, pesnik in član DSP

Mag. Majda Potrata

Izr. član SAZU prof. dr. Marko Snoj

predstojnik Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, redni profesor za primerjalno jezikoslovje FF UL in tajnik II. razreda za filološke in literarne vede SAZU

Prof. dr. Andreja Žele

predsednica Slavističnega društva Slovenije, redna profesorica za slovenski knjižni jezik FF UL in znanstvena svetnica na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

IZJAVA SLAVISTIČNEGA DRUŠTVA SLOVENIJE Za vsestranski razvoj slovenskega jezika

Vsi, ki nam je mar za boljši in hitrejši razvoj slovenščine na vseh področjih, protestiramo proti očitnemu zapostavljanju lastnega jezika v visokem šolstvu. Ugotavljamo, da v smer slabšanja položaja slovenščine kot učnega jezika vodijo tudi predlogi noveliranja zakona o visokem šolstvu. Dvoumnosti glede opredelitve jezikovnega izvajanja nekaterih študijskih programov in predlagane razširjene možnosti za izvajanje študijskih programov v tujem jeziku brez natančnih pogojev in zagotovil za izvajanje vsebinsko in formalno primerljivih študijskih programov v slovenščini pomenijo krnjenje strokovnih vsebin v slovenščini in s tem onemogočanje njihove dostopnosti v slovenščini sploh.

Ob sprejemanju Predloga o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu opozarjamo, da člani, ki obravnavajo učni jezik, zanemarjajo nujnost kontinuiranega razvijanja večfunkcijskosti slovenščine, ki pa je osnovni pogoj za njen nemoten celovit nadaljnji razvoj.

Red. prof. dr. Andreja Žele

predsednica Zveze društev Slavistično društvo Slovenije, andreja.zele@zrc-sazu.si

ODLOČNO NASPROTOVANJE RAZPRODAJI SLOVENSKEGA JEZIKA

Programski odbor Toporišičevo leto zgroženo ugotavlja, da slovenska univerzitetna elita poskuša brezsravno zapraviti »naš jezik, naše bogastvo« in zaradi kratkoročnih ekonomskih koristi nedržavotvorno izganja slovenski učni jezik iz slovenskih univerzitetnih predavalnic. Nasilno poangleženje skrivajo za leporečenjem o »skrbri za slovenski jezik« in prodajajo meglo s puhlico o tem, da je »skrb za uporabo slovenščine na univerzah /je/ naša skupna skrb«. Čigava skupna skrb v čigavem imenu? Rektorji slovenskih univerz so še enkrat pokazali, da jim je za slovenski jezik figo mar in čeprav se skrivajo za kolektivno (ne)odgovornostjo RK RS in se sklicujejo na »strokovnjake slaviste«, je sedaj popolnoma jasno, da je cesar nag! Novela zakona o visokem šolstvu na mestu, ki se dotika učnega jezika na slovenskih univerzah, ni »besedilo, predlagano s strani strokovnjakov slavistov«, ampak je cesarjevo novo angleško oblačilo, sprevrženo v premiso, da je slovensko visoko šolstvo treba internacionalizirati, in zmotni zaključek, da je to mogoče doseči le z uvajanjem angleških predavanj. Cesar se je tako razgalil, saj je zmotna logika več kot na dlani: internacionalizacija je trženje, povedano drugače, je (raz)prodaja slovenskega državnega

visokošolskega izobraževanja, glavna ovira pri tem pa je le še slovenski učni jezik, ki ga je potrebno prodati za nekaj (kitajskih?) cekinov. Argument iz nevednosti? Ne, argument iz avtoritete in moči, saj je cesar prepričan, da ga bo glasovalni stroj slovenskega Parlamenta podprl.

Uvajanje angleščine v slovensko visoko šolstvo, tj. predavanje slovenskih profesorjev za slovenske študente na slovenskih državnih univerzah za denar slovenskih davkoplačevalcev, je primerljivo z narodnim izdajstvom in odpovedjo slovenstvu, saj odpira vrata anglifikacije na vseh ravneh šolstva v Sloveniji in naprej v poslovno sporazumevanje ter končno v vsa področja javnega življenja (zamislimo si, kaj se bo dogajalo s sredstvi javnega obveščanja, pravnimi akti, politično in upravno oblastjo, vojsko in kulturnimi ustanovami).

Programski odbor Toporišičevo leto taki razprodaji slovenskega jezika in slovenskega visokega šolstva odločno nasprotuje. Opozarjamo na pozitivno jezikovno dediščino akademika Toporišiča, ki je resnično skrbel za razvoj in uveljavljanje slovenskega jezika. Če bi rektorji slovenskih univerz hoteli slediti tej dediščini, potem se danes ne bi pogovarjali o uvajanju angleških predavanj na slovenskih univerzah. Ustava Republike Slovenije jasno določa, kateri jezik je pri nas uradni jezik tudi v univerzitetnih predavalnicah in nihče nima pravice, da to ustavno načelo izigrava z izjemami in dopolnili in z za lasmi privlečenimi razlagami. Poslušamo razprave o tem, kaj je primerljivi študijski program, in predloge, da se lahko predava v angleščini, če je »del« študijskega programa tudi v slovenščini. Ali res ne razumemo več slovensko? Slovenščina je v Republiki Sloveniji uradni jezik! Slovenščina je državni jezik in predstavlja Slovenijo kot samostojno državo. Pika. Slovenska univerzitetna elita, RK RS, rektorji slovenskih državnih univerz, kar počnete, »to ni slovensko, to je beg v smer, ki jeziku ne prinaša blagora«, to je vedel akademik Toporišič, to vemo številni nemočni, ki sedaj spremljamo vaše nerazumno in nedržavotvorno obnašanje, ki ga v Toporišičevem letu razumemo kot posmeh 25-letnici samostojnosti Republike Slovenije: »Če bodo Slovenci uporabljali svoj jezik v vseh vlogah, ki jih uporabljajo, se za prihodnost jezika in naroda verjetno ni bati. Kakor hitro Slovenec začne govoriti angleško ali francosko, kot se, recimo, dogaja v znanosti, izgubi silo, ki je privlačila večino ljudi, da so se v 19. stoletju sredi tako rekoč nemške države uprli in povzdignili svoje slovenstvo.«

Sklicevanje rektorjev slovenskih univerz na »strokovnjake slaviste«, ki da podpirajo anglifikacijo slovenskih univerz, je tautologija brez primere. Protesti jezikoslovcev jih ne zanimajo, prav tako ne ugledni posamezniki, SAZU, Društvo slovenskih pisateljev, Slavistično društvo Slovenije, organizacije civilne družbe ... Uvajanje angleških predavanj na slovenske univerze je negativni elitizem, zanikanje slovenstva in slovenske Ustave, napačno razumevanje evropske jezikovne politike, internacionalizacije visokega šolstva in kakovosti izobraževanja. V Sloveniji kakovost ni angleščina, na slovenskih univerzah je garant kakovosti slovenski učni jezik. Rektorji slovenskih državnih univerz si morajo prizadevati za kakovost sporočila in ne za (vprašljivo) sporočilo v angleščini. Toporišič je bil jasen: »Slovenščino je treba spoštovati tako, kot svoj jezik spoštujetej pripadniki velikih narodov.«

Na tleh leže slovenstva stebri stari,
v domačih šegah vtrjene postave;
v deželi parski Tesel gospodari,
ječé pod težkim jarmam sini Slave,
le tujcam sreče svit se v Kranji žari,
ošabno nósjo tí pokonci gláve.
Al, de te jenja ta skeleti rana,
ne boš posnel Katóna Utikána!

Pokličemo na pomoč Prešerna? Ga morajo ponovno razložiti naši najuglednejši prešernologi? Izguba narodne samostojnosti, celovito razumevanje jezikovnega vprašanja in napačno razumljena globalizacija slovenskega univerzitetnega prostora: »Na tleh leže slovenstva stebri stari«.

Programski odbor Toporišičevo leto poziva rektorje slovenskih državnih univerz, da iz Novele umaknejo predlagano spremembo sedaj veljavnega 8. člena Zakona o visokem šolstvu in se glede slovenskega jezika začnejo obnašati državotvorno.

Programski odbor Toporišičevo leto poziva poslance v Državnem zboru Republike Slovenije, da preprečijo škodljive posledice anglikacije slovenskega visokega šolstva in zavrnejo predlagani 1. člen Novele, ki se nanaša na učni jezik.

Programski odbor Toporišičevo leto poziva Vlado Republike Slovenije, da prepreči nedržavotvorno izrinjanje slovenščine iz slovenskih univerz in zaščiti slovenske študente, ki imajo pravico poslušati slovenska predavanja slovenskih profesorjev na slovenskih univerzah (pri tem je vsaka zastranitev s »primerljivimi študijskimi programi«, ali »deli študijskih programov«, ali »večjim številom tujih študentov« v predavalnicah nedopustna in neustavna). Zagotovi naj dovolj finančnih sredstev za nemoten razvoj slovenskega visokega šolstva, za njegovo internacionalizacijo in kakovost ter omogoči mednarodno primerljivost in odprtost slovenskega visokošolskega prostora, tako da pri tem ne bo prišlo do izrinjanja slovenskega jezika iz slovenskih predavalnic.

Programski odbor Toporišičevo leto poziva predsednika Republike Slovenije, predstavnika Republike Slovenije, da ob 25-letnici osamosvojitve opozori na škodljive poskuse izrinjanja slovenskega učnega jezika iz slovenskih univerzitetnih predavalnic in s svojo avtoriteto zagotovi državotvorni pomen slovenskega jezika kot uradnega jezika v Republiki Sloveniji, torej tudi njegovo neokrnjeno rabo na slovenskih državnih univerzah.

V Brežicah, 26. junija 2016

Programski odbor Toporišičevo leto

»ZA GOVOR SLOVENŠČINE«

Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko, je v septembru odprl spletni portal *Za govor slovenščine* z namenom, da se čim bolj celovito predstavi javna diskusija o visokošolski in znanstveni rabi slovenščine, ki se je sprožila ob vladnemu predlogu *Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu*. Na portalu so poleg vrste razprav, javnih diskusij, medijskih dogodkov in izjav dostopni tudi referenčni državni dokumenti, ki zadevajo rabo slovenskega jezika v visokem šolstvu in znanosti.

Inštitut Nove revije je tudi sam organiziral javno diskusijo na to temo, *saj sporni »jezikovni« člen* te novele posega – kakor je razvidno iz celotnega razpravljanja – ne samo na ožje področje zakonskega urejanja visokega šolstva, marveč tudi na druge ravni družbenega sporočanja. Na to je pokazal tudi *Zagovor slovenščine* na Slovenski matici.

Družbenega sporočanja ni mogoče omejevati zgolj s komunikacijskimi in informacijskimi učinki, saj vključuje tudi *smiselno sporočilnost*, le-ta pa opredeljuje naš bivanjski kontekst in razpoloženje do humanosti v sodobni družbi. Na to je bilo opozorjeno na več tematskih razpravljanih Inštituta Nove revije. Pozornost do smiselne sporočilnosti pa je prav tako pomembna za samo organiziranje humanističnih dejavnosti v domačem in mednarodnem okviru (posebej pri izvajanju raziskovalnega programa »Humanistika in smisel humanosti v vidikih zgodovinskosti in sodobnosti« in »Foruma za humanistiko«, ki ga je Inštitut Nove revije vzpostavil v mednarodnem akademskem prostoru).

Institucionalno delovanje, medinstitucionalno, meddisciplinarno in internacionalno sodelovanje na področju humanistike, pa tudi vseh drugih ved, je prežeto z mnogovrstnimi vidiki izražanja in pomenskosti v lastnem jeziku ali drugih jezikih, kar temeljito opredeljuje obzorje naše vednosti in tudi, kar prevečkrat pozabljamo, naše *zavesti*.

Za polje *meddisciplinarne humanistike* je izredno pomembno prepletanje raziskovalnih, izobraževalnih in kulturnih dejavnosti, čemur v Sloveniji ne posvečamo ustrezne pozornosti ali pa to morda celo načrtno zanemarjamo. Vse to pa naposled tudi privede do začudujočega in medijsko široko »deljenega« vprašanja: ali nam je sploh še mar za slovenščino, se nam še hoče slovenščine?

Vrh tega se tako razpoloženje neredko ponuja tudi kot izhodišče ali celo osnova za razpravljanje o vlogi lastnega jezika v nedorečeni razvojni perspektivi Slovenije, ki jo opredeljujejo nejasni pravni, gospodarski, politični in drugi družbeni dejavniki.

Potekajoča diskusija oziroma že kar »jezikovna pravda« sicer kaže, da načeloma nihče ne nasprotuje niti univerzitetni in znanstveni rabi slovenščine niti temu, da naj bosta slovensko visoko šolstvo in znanstveno raziskovanje odprta v mednarodni prostor. Prevladuje celo stališče, da se obe »smeri« vzajemno pogojujeta in podpirata.

Kje se potem zaplete?

Se zaplete pri strategiji, aplikaciji, organizaciji, konkretizaciji, ki je vselej tudi finančno opredeljena s količino javnih sredstev, ki so na voljo?

Se v to mešajo še kake druge volje in interesi?

Načeloma se ne bi smeli, saj gre za tako pomembni zadevi, kot sta državni jezik in javno visoko šolstvo v RS.

Osnutek novele zakona v primeru uveljavljanja učnega jezika v slovenskem visokem šolstvu neustrezno posega v ustavna in tudi zakonsko že opredeljena merila in uredbe, ki jamčijo uporabo in razvoj slovenskega jezika na visokošolski in znanstveni sporočilni ravni. V primeru sprejetja novele v sedanji obliki se moramo zavedati posledic uveljavljanja tega člena o učnem jeziku na visokošolskih ustanovah za splošno rabo slovenščine, saj se, kakor smo lahko že prebrali v medijih, očitno ne »splača« več kakorkoli in karkoli »vlagati vanjo«. A to nas lahko (znova!) potisne v situacijo jezikovnega podložništva.

Zaradi vzdrževanja smiselne sporočilnosti jezika je za nas obvezujoče, da se obdrži prvenstveni položaj slovenščine kot visokošolskega učnega jezika. To pa v ničemer ne preprečuje, marveč – prav z namero spoštovanja jezikovnega izročila in sporočilnosti – kvečjemu podpira našo odprtost v mednarodni visokošolski prostor.

Da je bila novela tudi po pravni plati neustrezno pripravljena, je potrdila Pravno-zakonodajna služba DZ RS, kar bi morali njeni predlagatelji upoštevati in spoštovati, če se želijo in hočejo izogniti nadaljnjim zapletom pri konkretnem uveljavljanju visokošolske zakonodaje. Ob tem je zelo pomembno tudi to, da je Pravno-zakonodajna služba DZ RS poleg tega, da je podala še vrsto drugih pripomb glede novele, še posebej opozorila na *neopredeljenost opravljanja javne službe* in se pri tem oprla na že posredovano razsodbo Ustavnega sodišča RS.

O pomenu opredelitve »javne službe« in »javnega dobrega«, v širšem družbenem kontekstu, se je že večkrat spregovorilo tudi v okviru tematskih razprav Inštituta Nove revije.

Opredelitev Pravno-zakonodajna služba DZ RS in razsodba Ustavnega sodišča RS bi morala temeljito in določilno vplivati na aktualno oblikovanje visokošolskega okolja v Sloveniji, hkrati pa tudi na položaj slovenskega jezika v njem, ter seveda na javno rabo slovenščine sploh. V tem pogledu je ključno, da vsi nadaljnji postopki v zvezi s sistemskim urejanjem rabe slovenskega jezika in opravljanja javne službe dosledno spoštujejo ustavne in zakonodajne okvire. Nikakor se ne sme pri tako pomembnih zadevah odločati za ohlapnost in površnost, ki omogočata prikrito interesno zlorabo »javnega dobra«.

Še posebej velja pripomniti, da se tu soočamo še s širšo, strateško pomembno določitvijo perspektiv družbenega razvoja, ki se ne more in ne sme omejevatı zgolj na ozke ali celo zožene gospodarske učinke, marveč mora upoštevati tudi elementarne vidike bivanja in sobivanja ter seveda možnosti, da so le-ti kot taki tudi izraženi.

Problem rabe slovenščine se ne naznanja le na sistemski ravni urejanja področja visokega šolstva in znanosti, pač pa tudi po zgodovinski, kulturni, svobodomiselni, pravičnostni, državotvorni in ne nazadnje posameznikovi človeški plati.

Če hočemo ali ne, je to temeljno politično vprašanje, saj je svoboda izražanja pogoj za vse druge oblike svobode v demokratičnem svetu, kot take pa se je ne more polastiti noben politični nazor, še manj pa kakšna kratkovidna dobičkonosna miselnost.

To pa zadeva vse nas, v smislu človeškosti in omogočanja državotvornosti.

V tej luči je treba načrtovati tudi vse ukrepe, ki na državni ravni urejajo in podpirajo izročilo in sporočilnost slovenskega jezika na vseh ravneh njegove rabe, še prav posebej pa to velja za znanost, izobraževanje in omiko.

Z jezikom živimo, z njim mislimo in ustvarjamo!

Ljubljana, 29. 9. 2016

Inštitut Nove revije, Zavod za humanistiko

IZJAVA SAZU V ZVEZI S PREDLOGOM SPREMEMB IN DOPOLNITEV ZAKONA O VISOKEM ŠOLSTVU – UČNI JEZIK NA VISOKOŠOLSКИH ZAVODIH

Na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti smo prepričani, da morajo študentje na slovenskih univerzah, financiranih iz javnih sredstev, obdržati pravico in imeti možnost opravljati študij v slovenskem jeziku.

Člani Slovenske akademije znanosti in umetnosti se zavzemamo za tako zakonsko rešitev vprašanja učnega jezika v javnem visokem šolstvu, ki bo ob spodbujanju mobilnosti visokošolskih učiteljev in študentov ter uporabe študijskih gradiv tudi v tujih jezikih vsakemu študentu v javnem visokošolskem sistemu omogočala, da svoje obveznosti v celoti opravlja v slovenskem jeziku. Vzporedni programi v tujih jezikih naj se financirajo izključno iz neproračunskih sredstev, kot so npr. šolnine.

Taka ureditev po našem mnenju utrjuje državotvorno vlogo slovenskega jezika in spodbuja odpiranje visokošolskega izobraževanja v mednarodni prostor.

V Ljubljani, 28. septembra 2016

V imenu Slovenske akademije znanosti in umetnosti,

akad. Tadej Bajd, predsednik

MATERIALS: PROPOSED CHANGES AND AMENDMENTS TO THE
HIGHER EDUCATION ACT – AN ATTEMPT TO CHANGE ARTICLE 8
(THE LANGUAGE OF INSTRUCTION AT SLOVENIAN UNIVERSITIES)

The Rectors Conference of the Republic of Slovenia has proposed some changes to the Higher Education Act, among them a change to Article 8 referring to the language of instruction (Comp. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201232&stevilka=1406>). The proposed change to this article (Comp. the proposed change to the Act http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_visoko_solstvo/sekter_za_visoko_solstvo/novela_zakona_o_visokem_solstvu/) is problematic, as it allows for Slovenian professors at Slovenian universities to teach classes to Slovenian students in languages other than Slovenian.

The Ministry of Education, Science and Sports initiated a public discussion of the proposal and Article 8 has been subject to the most commentary and criticism. Experts began to draw attention to the misguided language policy of those proposing the changes, they also organized a debate in the National Assembly of the Slovenian Parliament, but the proposal was not withdrawn. There has been consistent and strong opposition to the proposed change in the public arena. The Slavic Societies Association of Slovenia initiated a petition for the comprehensive development of the Slovenian language, which was, in a short period of time, signed by over 8.800 people. Such a strong public reaction to a proposed change to the Act has not been seen since the so-called core subjects in the 1980s.

At the Education, Science, Sports and Youth Council, the Minister withdrew the controversial Article, claiming that there is no consensus among experts (Comp. website <http://www.zagovor-slovenscine.si/>, where all the relevant documents, publications, recordings, statements etc. can be accessed). Public opinion, therefore, has, for the time being, has brought the attempt to Anglicize Slovenian universities to a halt.

The present material is a collection of ideas, reservations and reactions of higher-education teachers from Slovenian and international universities (Marko Jesenšek, Alenka Jensterle Doležal, Majda Potrata, Zoran Božič, Andreja Žele, Dean Komel, Silvija Borovnik, Mira Krajnc Ivič, Miha Pintarič). The views expressed by the Slovenian author Vlado Žabot are included as well as the statements by Slovenian institutions (SAZU – Slovenian Academy of Sciences and Arts), institutes (The Institute Nova Revija, the Institute for Humanities), societies (the Slavic societies Association of Slovenia), boards (the program board *Toporišičevo leto*) and individuals – eminent Slovenian linguists, academicians and others who care about Slovenian as the language of instruction at all levels of education.
